

SOSYOLOJİ DERSİ

SOSYOLOJİYE GİRİŞ

Auguste Comte
Sosyolojinin Kurucusu

SOSYOLOJİNİN KELİME ANLAMI

SOCIUS (Toplum)

LOGOS (Bilgi, bilim)

TOPLUM BİLİMİ

Sosyoloji Nedir?

Toplumların meydana gelişini, gelişmesini ve zamanla uğradıkları değişiklikleri, toplumu meydana getiren unsurları ve bu unsurlar (birey, grup, kurumlar) arasındaki sosyal ilişkileri, sosyal olay ve sosyal olguları inceleyen pozitif bir bilimdir.

Sosyolojinin Amacı

- Toplumu anlamak:** Toplumun nasıl işlediğini, yapısını ve işleyiş biçimlerini çözümlemek.
- İnsan ilişkilerini incelemek:** Bireyler arası ve gruplar arası ilişkileri analiz etmek.
- Toplumsal sorunları tespit etmek:** Suç, yoksulluk, eşitsizlik gibi sorunların nedenlerini araştırmak.
- Toplumsal değişimi açıklamak:** Toplumların zaman içinde nasıl değiştiğini ve bu değişimin nedenlerini ortaya koymak.
- Toplumda düzenin nasıl sağlandığını incelemek:** Kurallar, normlar ve kurumların bu düzende nasıl rol oynadığını anlamak.
- Çözüm önerileri sunmak:** Toplumsal sorunlara bilimsel verilere dayalı çözümler geliştirmek.
- Farklı kültürleri ve yapıları karşılaştırmak:** Kültürel çeşitliliği ve toplumsal yapıların benzerliklerini/farklılıklarını anlamak.
- Toplumsal bilinç oluşturmak:** İnsanların toplumsal olaylara daha duyarlı ve bilinçli yaklaşmasını sağlamak.

Sosyolojinin Özellikleri

- 1.Pozitif bir bilimdir, yani olgulara dayanır; normatif (yargılayıcı) değildir.
- 2.Olması gerekeni değil, olanı inceler.
- 3.Kendine özgü yöntem ve teknikleri vardır.
- 4.Nesneldir ve kuşatıcıdır; toplumu bütün olarak ele alır.
- 5.Toplumu bir bütün ve çok yönlü olarak ele alır
- 6.Toplumsal olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurar.
- 7.Sosyolojinin laboratuvarı toplum ve tarihtir.
- 8.Diğer bilimlerle ilişki içindedir ve onların verilerinden yararlanır.
- 9.Bireysel olaylarla değil, tekrar eden toplumsal olaylarla ilgilenir.
- 10.Evrensel değil, her toplumu kendi özgü yapısıyla ele alır.
- 11.Sadece sorunları belirlemez, çözümler de önerir.
- 12.Benzer sosyal olayların ortak yönlerinden genellemelere ulaşır.

SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

1. TARİH

- ✓ Tarih, geçmişteki yaşantıları zaman ve yer göstererek inceler. Sosyoloji ise bu konuları genel olarak alır. Tarihteki olayların nedenleri ancak sosyolojinin yardımıyla anlaşılabilir. Tarih sosyolojinin laboratuvarıdır.

2. PSİKOLOJİ

- ✓ Psikoloji, bireyi sosyoloji ise toplumu inceler. Ancak bireylerin tanımadan, bireyin davranışlarının arkasında yatan nedenleri bilmeden, toplumun yapısı kültürü ve değişkenlerini anlamamız mümkün değildir. Bu nedenle sosyoloji psikolojiden yararlanır.

3. ANTROPOLOJİ

- ✓ İnsanın kökenini, biyolojik yapısını, evrimini, bedensel özelliklerini, ilkel toplulukları ve kültürleri inceleyen bilim dalıdır. Sosyoloji, kültürlerin geçirmiş olduğu değişimlerle toplumsal kurumların değişim ve gelişimlerini anlamak için antropolojiden yararlanır.

4. HUKUK

- ✓ Hukuk, insanlar arası ilişkileri düzenleyen ve uyulması zorunlu olan yazılı kurallardır. Sosyoloji toplumsal düzen, normlar ve toplumsal yapıyı anlamak için hukuktan yararlanır.

5. EKONOMİ

- ✓ Mal ve hizmetlerin üretim şeklini, tüketimini ve dağılımını inceler. Toplumsal ilişkileri konu edinen sosyoloji, üretim ve tüketim sürecinde ortaya çıkan ekonomik ilişkileri ve bu ilişkiler sonucunda elde edilen toplumsal statüler, roller ve tabakalaşmayı anlamak için ekonomi bilimiyle yakın çalışır.

6. SİYASET

- ✓ Siyaset toplumların yönetimlerini, işleyişlerini ve oluşumlarını ele alan, iktidar olgusunu inceleyen bilimdir. Siyaset, toplumdan ayrı bir alan değildir. Her toplum belli bir siyasi yapı altında şekillenir ya da toplumsal olaylar toplumun iyi yönetimini belirler. Bu bakımdan siyaset ve sosyoloji birbirlerinin araştırmalarından destek alır.

7. COĞRAFYA

- ✓ Sosyoloji, toplumların üzerinde yaşadığı bölgenin ve bölge özelliklerinin toplumsal hayata etkisini anlayabilmek için coğrafyanın verilerinden yararlanır.

8. İLETİŞİM BİLİMLERİ

- ✓ Sosyoloji; bilişim ve medya teknolojilerinin önem kazandığı günümüzde iletişimin toplumsal anlamı, topluma etkileri, toplum-iletişim ilişkisi, toplumsal iletişimin tarihsel süreç içindeki gelişimi gibi konuları açıklamada iletişim bilimlerinden yararlanır.

Sosyolojide toplumsal olaylar açıklarken faydalanılan iki farklı bakış açısı vardır. Bunlar; “**indirgemeci yaklaşım**” ve “**bütüncü yaklaşım**”dır.

İndirgemeci yaklaşım

Toplumda gerçekleşen olayı toplumun bütününden bağımsız, tek bir nedene bağlı olarak açıklar. Yani toplumsal bir olayın ekonomik, siyasi, hukuki, dinî, ahlaki pek çok nedeni olabilir. Ama indirgemeci yaklaşım toplumsal olayı açıklarken bu nedenlerden sadece birini ele alır.

Örneğin; gerçekleşen bir göç olayını sadece ekonomik ya da sadece siyasi faktörü ele alarak açıklar.

Bütüncü yaklaşım

Toplumda gerçekleşen olayı araştırırken tüm nedenleri ile ele alır ve bütün faktörleri ile birlikte açıklar. Çünkü bütüncü yaklaşıma göre toplumsal yapıda birçok parça karşılıklı etkileşim hâlinindedir. Bu yaklaşıma göre gerçekleşen toplumsal bir olayın da tek bir nedeni olamaz.

Örneğin; toplumda göçün nedeni sadece ekonomi değildir. Göçün siyasi, hukuki, toplumsal başka pek çok nedeni vardır. Bütüncü yaklaşım göçü sadece ekonomik nedenle değil, diğer nedenlere de bağlı olarak açıklar.

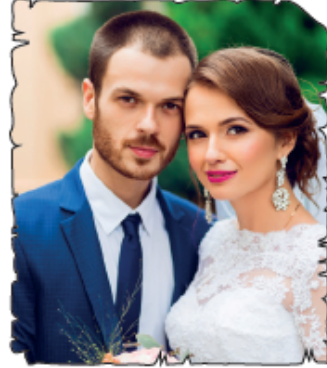
TOPLUMSAL OLAY VE TOPLUMSAL OLGU KAVRAMLARI

Toplumsal Olay

Toplum hayatında tek tek ortaya çıkan, yeri ve zamanı belirli değişimlerdir. Bu yüzden somut ve özeldir. Örneğin bir ailenin köyden büyük bir şehre göç etmesi bir toplumsal olaydır.

Toplumsal Olgu

Toplumsal olgu, toplumsal olayların tekrar etmesiyle doğan, mekândan ve zamandan bağımsız durumlardır. Dolayısıyla toplumsal olgular genel ve soyuttur. Göç, pek çok dönemde ve toplumda gözlenen bir toplumsal olgudur.

Erdal ve Özlem'in Evlenmesi
(Toplumsal Olay)

EVLENMEK
(Toplumsal Olgu)

Toplumsal Olay ve Olgu Örnekleri

Kurtuluş Savaşı
(Toplumsal Olay)

SAVAŞ
(Toplumsal Olgu)

23 Ekim 2011 Van Depremi
(Toplumsal Olay)

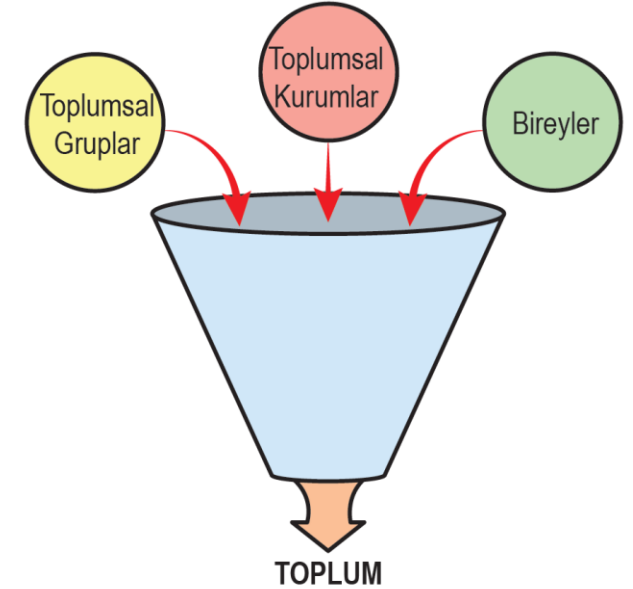
DEPREM
(Toplumsal Olgu)

TOPLUM VE TOPLUMU OLUŞTURAN ÖGELER

Toplum Nedir?

Toplum; belli bir coğrafi bölge üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelmiş, kendilerini bir bütün olarak gören, karşılıklı etkileşim içinde bulunan, ortak bir kültürü paylaşan insan topluluklarına denir.

Toplum örgütlü bir bütünlüktür, insanların rastgele bir araya gelmesiyle oluşmaz.

Toplumsal Gruplar

Toplumsal grup; ortak bir amaç, değer veya ihtiyaç için bir araya gelerek etkileşim ve ilişki içinde bulunan ve belli bir sürekliliği olan, en az iki kişiden oluşan topluluklardır.

TOPLUMSAL GRUP ÇEŞİTLERİ

TOPLUMSAL İLİŞKİ TİPİNE GÖRE

Birincil gruplar → Aile
İkincil gruplar → Fabrika

GRUBUN BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE

Büyük gruplar → Ordu
Küçük gruplar → Arkadaş grubu

GRUBUN SÜREKLİLİĞİNE GÖRE

Geçici gruplar → Seminer grubu
Sürekli gruplar → Akraba

GRUBA KATILMA ŞEKLİNE GÖRE

Katılımın isteğe bağlı olduğu gruplar → Partiler
Katılımın zorunlu olduğu gruplar → Aile

GRUBUN KURULUŞ BİÇİMİNE GÖRE

Resmî gruplar → Devlet Daireleri
Resmî olmayan gruplar → Oyun grubu

TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN TÜRÜNE GÖRE

Cemaat → Köy
Cemiyet → Şehir

TOPLUMSAL İLİŞKİ TİPİNE GÖRE GRUPLAR

BİRİNCİL GRUP

- » Üye sayısı azdır.
- » "Biz" bilinci güçlüdür.
- » Üyeler arasında yüz yüze, sık ve sürekli bir ilişki vardır.
- » Üyeler arasındaki ilişki duygusal temele dayanır. Dostluk, sevgi gibi.
- » Toplumsal denetim güçlüdür.
- » Grubun ilişkilerini düzenleyen kurallar yazılı olmayan kurallardır.
- » Aile, akraba ve arkadaş grupları birincil gruplardır.

İKİNCİL GRUP

- » Üye sayısı çoktur.
- » "Ben" duygusu güçlüdür.
- » Üyeler arasındaki ilişki resmî ve seyrek.
- » Üyeler arasındaki ilişki akılcı temele dayanır.
- » Toplumsal denetim zayıftır.
- » Grubun ilişkilerini düzenleyen kurallar yazılı kurallardır.
- » Devlet, demek, siyasi partiler ikincil gruplardır.

SOSYOLOJİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Toplum yaşamı insanlık tarihi kadar eski olsa da sosyoloji, bilim olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıldan itibaren yaşanan olaylar sosyolojinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. O dönemde gelişmeye ve değişmeye başlayan siyasal, bilimsel ve felsefi düşünceler, yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri, coğrafi keşifler ve teknik ilerlemeler, beraberinde gelen Aydınlanma Dönemi Fransız İhtilali ve sanayi devriminin yaşanmasına neden olmuştur.

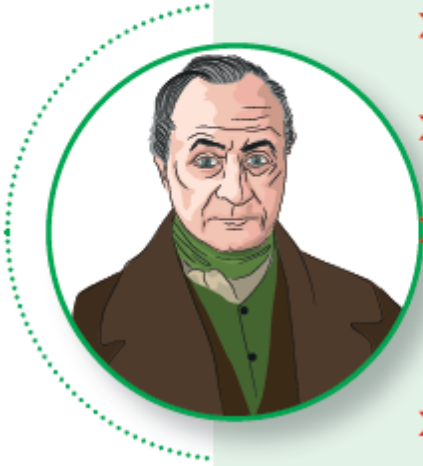
Fransız İhtilali ve sanayi devrimi sonucunda toplumlarda kaos yaşanmaya başlamıştır. Dönemin düşünürleri de toplumların neden ve nasıl değiştiğini, toplumsal düzenin yeniden nasıl kurulabileceğini, doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerin toplumu incelemede kullanılıp kullanılamayacağını araştırmaya başlamıştır.

Sosyolojinin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Faktörler

- Fransız İhtilali ve sanayi devrimi
- Sanayileşme ve kapitalizmin yükselişi
- Bilimin gelişmesi ve teknik ilerlemeler
- Özgürlüğü ve eşitliği temel alan düşünce akımları
- Coğrafi keşifler

Sosyolojinin Doğuşuna Katkıda Bulunan Düşünürler

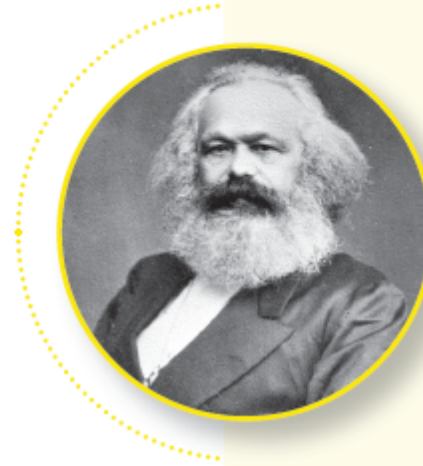
AUGUSTE COMTE (1798-1857)

- » Comte, sosyolojinin kurucusu ve isim babasıdır.
- » Sosyoloji terimini ilk kez kullanmış,
- » Sosyolojinin ilke ve yöntemleri üzerinde durmuştur. Amacı toplumsal durumları açıklayacak bilimsel yöntem oluşturmaktır.
- » Sosyolojiyi toplumu inceleyen pozitivist bir bilim dalı olarak tasarlamıştır. Toplumun çözümlenmesinde doğa bilimlerini model alarak kullanılacak pozitivist yöntemi gözlem, karşılaştırma ve deney olarak belirlemiştir.

- » Doğa bilimlerinde olduğu gibi toplumsal yaşamın yasalarını bulmak istemiş ve bu yasaları, toplumsal gerçeği oluşturan ve açıklayan sosyolojik yasalar olarak tanımlamıştır. "Pozitif Felsefe Dersleri", görüşlerini ifade ettiği temel eseridir.

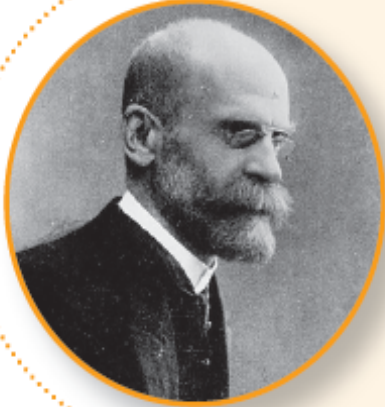
KARL MARX (1818-1883)

- » Üretim biçimleri, toplumsal sınıflar, emek, sermaye, yabancılaşma ve sınıf çatışması gibi kavramları sosyolojiye kazandırmıştır.
- » Toplumsal yapıyı, ilişkileri ve değişimi ekonomik nedenlere dayandırmıştır.
- » İşçi sınıfının taleplerini gündeme taşımış ve kapitalizmi eleştirerek yerine sosyalist bir toplumun kurulmasını önermiştir.

- » Ona göre alt yapı, üst yapıyı belirler ve tüm değişimlerin temelinde ekonomi vardır.
- » Diyalektik materyalizmin kurucusudur. Bu görüşe göre insanların toplumsal ilişkilerini bilinçleri belirlemez, aksine toplumsal ilişkileri bilinçlerini belirler.

EMİLE DURKHEİM (1858-1917)

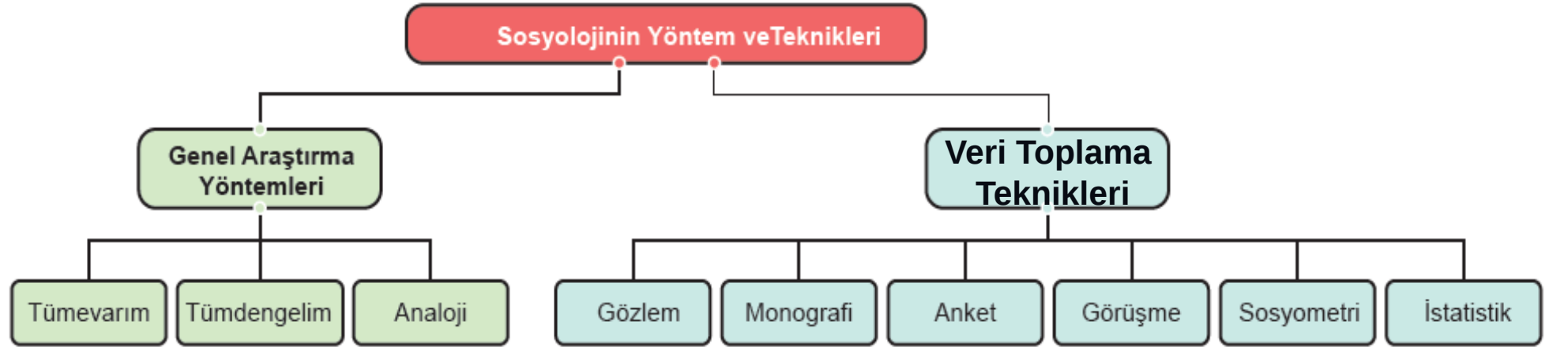
- »» Durkheim'a göre doğa bilimlerinde olduğu gibi toplumu da nesnel bir şekilde kavrayabiliriz.
- »» Durkheim sosyoloji literatürüne "kolektif bilinç", "mekanik ve organik dayanışma" "anomi" ve "iş bölümü" kavramlarını kazandırmıştır.
- »» Anomi, toplumsal dengenin ve toplumsal bütünleşmenin bozulması ile ortaya çıkan bireysel davranışlardaki kuralsızlık hâlidir.

»» Ona göre toplumu bir arada tutan şey dayanışmadır ve iki tür dayanışma vardır. **1-Mekanik dayanışma:** Küçük toplumsal gruplarda görülen grup üyelerinin birbirini tanıdığı, birincil ilişkilerin hâkim olduğu dayanışmadır. **2-Organik dayanışma:** Büyük toplumsal gruplarda ya da toplumlarda görülür. İkincil ilişkiler vardır. İlişkiler resmî ve çıkar temellidir.

MAX WEBER (1864-1920)

- **Pozitivizme karşıdır.** Doğa bilimlerinin yöntemlerinin sosyolojiye aynen uygulanmasına karşı çıkar.
- **İnsan, anlam yükleyen bir varlıktır.** İnsanlar toplumsal yaşamda başkalarının düşünce ve tepkilerini dikkate alarak hareket eder.
- ♦ **Anlamaya dayalı sosyoloji geliştirir.** Sosyolojinin görevi, toplumsal olayları yüzeydeki görüntülerin ötesinde, insanların değer ve inanç dünyasını çözümleyerek açıklamaktır.
- ♦ **Kapitalizmin gelişimini kültürel temellere dayandırır.** "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı eserinde, Protestanlığın bazı değerlerinin modern kapitalizmin doğuşunda etkili olduğunu ileri sürer. Ekonomik sistemleri yalnızca maddi değil, kültürel faktörlerle de açıklar.

SOSYOLOJİDE KULLANILAN BAŞLICA YÖNTEMLER

TÜMEVARIM

Tek tek gözlemlerden hareketle genel yargılara ulaşmaktır.

TÜMDENGELİM

Doğruluğu kabul edilmiş genel yargılardan özel yargılara ulaşmaktır.

ANALOJİ

İki durum arasındaki ortak özelliklerden yola çıkarak, biri hakkında verilen bir yargıyı diğeri hakkında da vermektir.

SOSYOLOJİDEKİ VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

1. Gözlem: Araştırmacının, bir olayı ya da durumu **doğrudan izleyerek** veri toplamasına gözlem denir. Gözlemde amaç, olayları olduğu gibi görüp **nesnel ve sistemli bilgi** elde etmektir. İkiye ayrılır:

a) Katılımlı Gözlem: Araştırmacı incelemek istediği toplumsal grubun içerisine, o grubun bir üyesi olarak dâhil olup gözlemlerde bulunur. Daha çok küçük gruplarda uygulanır. Örnek: Bir sosyoloğun bir köyde aylarca yaşayıp köylülerin gündelik yaşamını gözlemlemesi.

b) Katılımsız Gözlem: Araştırmacının, araştırma konusunu olaylara dâhil olmadan yani bir gözlemci olarak izlediği gözlem türüdür.

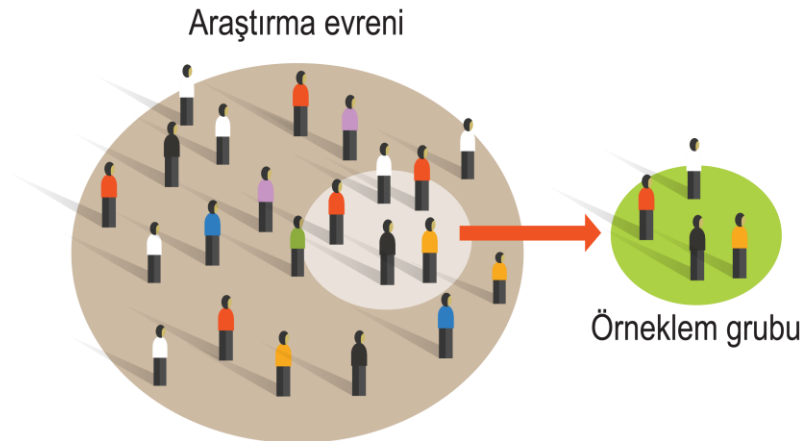
2. Görüşme: Araştırılan toplumsal bir konu hakkında bilgi toplamak için yapılan yüz yüze konuşmalardır. Araştırmacı genellikle önceden soracağı soruları belirler ve bu sorular çerçevesinde karşılıklı konuşmayı gerçekleştirir.

3. Anket

Toplumsal bir olay hakkında, bir kişi veya bir grubun düşünce, tutum, inanç, değer ve eğilimlerine ait bilgi toplamak amacıyla hazırlanmış soru listesidir. Sosyal bilimlerde en çok kullanılan veri toplama tekniğidir. Çünkü kısa sürede geniş örneklem üzerinden yüzeysel veriler elde edilir. Soru listeleri önceden hazırlanır. Bu sorular katılımcılara yüz yüze sorulur ya da telefon, posta ve internet üzerinden gönderilerek katılımcıların soruları cevaplandırması istenilir.

Araştırma evreni, bir araştırmanın kapsamına giren bireylerin ve olguların tümüdür.

Örneklem grubu ise bu araştırma evreninin özelliklerine sahip olan ve veri toplamak üzere araştırma evreninden seçilen alt kümedir. Bu seçilen örneklem grubu, araştırma evrenini temsil edecek nitelikte olmalıdır.

Örneğin; meslek liseleri ile ilgili bir çalışma yapılacaksa bu çalışmanın araştırma evreni ülkedeki tüm meslek liseleridir.

Örneklem grubu ise tespit edilen illerden seçilen meslek liseleridir.

4. Monografi

Sınırları belirlenmiş tek bir toplumsal konunun ya da toplumsal birimin planlı bir şekilde, tüm yönleri ile derinlemesine incelenmesidir. İncelenen toplumsal olayın kapsamına giren bütün grupları ele alıp yüzeysel bilgi elde etmek yerine, örneklem olarak bu gruplardan birkaç tanesinin belirlenip derinlemesine ve tüm yönleri ile incelenmesidir.

5. Sosyometri

Bir gruptaki üyelerin ilişki örüntüsünü ortaya çıkarmayı amaçlayan, grup üyelerinin birbirlerine karşı ne hissettiklerini sorma temeline dayanan veri toplama tekniğidir. Bir toplumsal gruba bağlı üyelerin birbirine karşı duydukları sevgi, saygı, kıskançlık, beğeni gibi duygusal bağları belirlemeye çalışır. Araştırmacı sosyometri tekniğini kullanarak grup içi dayanışmaları tespit eder, gruptaki çatışma ve uyumsuzlukların kaynağını belirler.

6. İstatistik

Sayısal verilerin elde edilmesinde, sınıflandırılmasında, sunulmasında ve yorumlanmasında kullanılan veri toplama tekniğidir. Araştırılan konu ile ilgili ulaşılan sonuçların sayısal verilere dönüştürülmesi, bunların grafik ve tablolar ile gösterilmesidir.

TÜRK SOSYOLOGLARININ SOSYOLOJİYE KATKILARI

ZİYA GÖKALP (1876-1924)

- » İlk Türk sosyoloğu olarak kabul edilmektedir.
- » Ziya Gökalp, 1914 yılında İstanbul Darülfünununda sosyoloji kürsüsünü kurarak sosyolojinin Türkiye’de kurumsallaşmasını sağlamıştır.
- » Sosyolojik yöntem olarak pozitivist bir anlayışı benimser.
- » Kültür ve medeniyet kitabında görüşlerini ifade etmiştir.
- » Ona göre Türk toplumu Batı’dan aldığı değerleri kendine özgü ahlaki ve kültürel değerlerle birleştirerek bir senteze ulaşması gerektiğini savunmuştur. Sentezi “Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak” şeklinde özetlenir.
- » Gökalp’e göre kültür toplumlara özgüdür, aktarılmaz. Ama medeniyet tüm toplumların ortak malıdır, aktarılabilir.

Prens Sabahattin

- Bireyci toplum anlayışını savunmuştur.** Toplumun gelişmesi için bireyin ön plana çıkması, bireysel girişim ve çabanın teşvik edilmesi gerektiğini savunmuştur.
- Adem-i merkeziyetçi (yerinden yönetimci) yönetim anlayışını benimsemiştir.** Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini, merkezi otoritenin yetkilerinin sınırlandırılmasını istemiştir.
- Özgürlükçü ve liberal yaklaşımları desteklemiştir.** Toplumda bireysel özgürlüklerin artırılmasını ve devletin birey üzerindeki baskısının azaltılmasını savunmuştur.
- Eğitim ve toplumsal kalkınmada bireyin rolünü vurgulamıştır.** Eğitimli, girişimci bireylerin toplumu ileriye taşıyacağına inanmıştır.
- Batı tarzı reformları desteklemiştir.** Toplumun ilerlemesi için Batı’daki bilimsel ve düşünsel gelişmelerin örnek alınmasını önermiştir.
- Le Play okulunun etkisi altındadır.** Aile, birey ve üretim temelli sosyolojik analizleriyle tanınan Fransa merkezli Le Play okulunun düşüncelerini Türk toplumuna uyarlamaya çalışmıştır.
- Toplumun yeniden yapılanması gerektiğini savunmuştur.** Osmanlı’nın kurtuluşu için sadece siyasi değil, toplumsal yapıda da köklü değişiklikler yapılmasını savunmuştur.

MÜBECCEL BELİK KIRAY 1923-2007)

- »»» Sosyolojiye kır ve kent sosyolojisi alanlarında saha araştırmalarına dayalı çalışmaları ve toplumsal değişim olgusuna özgün yaklaşımlarıyla katkı sağlamıştır. “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” (1964) adlı kitabında Ereğli Demir Çelik Fabrikasının kuruluşuyla kasabanın toplumsal yapısında ortaya çıkan değişimleri ve sorunları incelemiştir.
- »»» Türkiye’nin geleneksel üretim ilişkilerine dayalı toplum yapısından sanayi toplum yapısına geçerken yaşadığı sorunlar ve bu geçiş sırasında kurumlardaki değişim, onun araştırmalarının temelini oluşturmuştur.
- »»» Kiray’a göre toplum bir bütündür ve denge hâlinededir ancak çok çabuk çözülecek kadar da hassas bir dengesi vardır. Kiray’ın “tampon kurumlar” olarak adlandırdığı kurumlar, değişen ya da çözülen toplumu yeniden dengeye oturtur. Aile, özellikle de geniş aile, toplumsal değişimde ortaya çıkabilecek sorunları hafifletici bir etkiye sahip olan önemli bir tampon kurumdur. Kiray; az gelişmiş toplumların genel karakteristiği, kentleşme sorunu, toplumsal tabakalaşma ve toplumsal değişimin dinamikleri konularını ele almış ve bu konularla ilgili kapsamlı ve nicel araştırmalar yapmıştır.

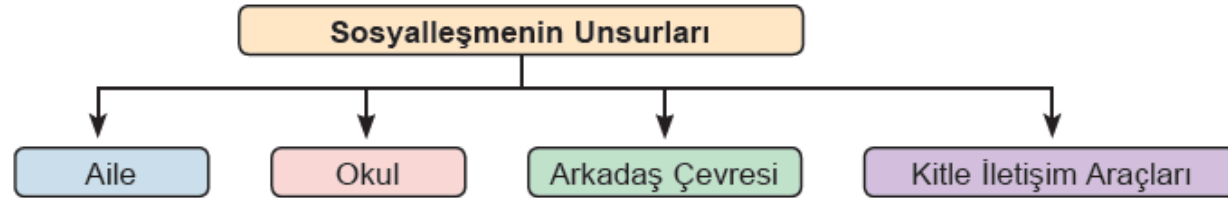
BİREY VE TOPLUM

SOSYALLEŞME

Bireyin üyesi olduğu toplumun, duygu, düşünce, davranış biçimlerini, kısacası kültürünü öğrenerek topluma uyum sağlamasıdır. Sosyalleşme, insanların içine doğdukları topluma adapte olabilmeye sürecidir. Bu süreçte insanlar, ait oldukları toplumun kültürel değerlerini öğrenir, toplumsal çevreye hazırlanır ve ait oldukları toplumun değerlerini benimseyerek bütünleşir.

TOPLUMSALLAŞMA (SOSYALLEŞME) ÖZELLİKLERİ

- ✓ Toplumsallaşma, çocuklukta başlayan ve ömür boyu süren bir süreçtir.
- ✓ Belli bir zaman ve yerdeki toplum içinde gerçekleşir.
- ✓ Toplumsallaşma süreci karşılıklı bir etkileşimdir. Birey bu süreçte hem toplumdan etkilenir hem toplumu etkiler.
- ✓ Toplumsallaşma sürecinde birey ile toplum arasındaki ilişki karşılıklı ve karmaşıktır.
- ✓ Birey üyesi olduğu toplumun kültürünün tamamını benimsemez.
- ✓ Her bireyin toplumsal deneyimleri birbirinden farklıdır.
- ✓ Toplumsallaşma, bireyin topluma uyumlu ve dengeli bir kimlik kazanmasına yardım eder.

Sosyalleşmenin Aşamaları

Sosyalleşme hayat boyu süren bir süreçtir. Bu süreç birbirini takip eden çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinden oluşur.

TOPLUMSAL STATÜ, ROL VE SAYGINLIK

Toplumsal statü; bir kişinin toplum içinde işgal ettiği yer, konum, mevki, makam demektir. Toplumsal statüler bireyin toplumsal yapıdaki yerini ve konumunu somutlaştırırlar. Örneğin öğretmen, öğrenci, anne, baba, patron gibi.

Verilmiş Statüler

- ⇒ Doğuştan elde edilen statülerdir.
- ⇒ Bireyin kendi statüsü üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Bireyin bir çabası, seçim hakkı ve iradesi söz konusu değildir.
- ⇒ İnsanın fiziksel özellikleri, ırkı, soy bağı, yaşı, cinsiyeti doğumla kazanılan özellikler olduğu için bunlara bağlı statüler verilmiş statülerdir.
- ⇒ Örneğin; kişinin siyah ya da beyaz ırktan olmasında, kadın ya da erkek olmasında, Türk ya da Alman olmasında, yoksul ya da zengin ve soylu bir ailede dünyaya gelmesinde hiçbir tercihi ve çabası söz konusu değildir.
- ⇒ Doğuştan edinilen statülerin değiştirilmesi güçtür.

Kazanılmış Statüler

- ⇒ Bireyin sonradan, kendi çabası ile elde ettiği statülerdir.
- ⇒ Bireyin yetenekleri ve aldığı eğitimler bu statülerin kazanılmasında etkilidir.
- ⇒ Örneğin; kişinin öğretmen ya da doktor olmasında, basketbolcu ya da futbolcu olmasında kendi çabası ve aldığı eğitimler etkilidir.
- ⇒ Kazanılmış statülerin değişmesi mümkündür. Örneğin; bu yıl öğrenci olan bir kişi eğitimini tamamlayarak bir sonraki yıl avukat olabilir, yine avukat olan bir kişi zamanla hakim ya da savcı olabilir.

► Toplumsal Statünün Özellikleri

- Her insan aynı anda birden çok statüye sahip olabilir.
- Statülerin önem dereceleri toplumdan topluma ve zaman içinde değişebilir.
- Statülerin toplum yapısıyla sıkı bir ilişkisi vardır.
- Her statünün kendisine özgü birtakım kuralları vardır.
- Statüler bireye hem birtakım haklar sağlar hem de birtakım sorumluluklar yükler.
- Bazı statüler doğuştan vardır, bazıları sonradan çabayla elde edilir.
- Statülerin kendi aralarında bir ilişkiler ağı vardır.

Birey, aynı anda birden çok statüye sahip olabilir. Ama bu statülerinden biri diğerlerinden daha baskındır. Bireyin daha baskın olan, toplumsal yaşamda öne çıkan temel statüsüne **anahtar statü** denir.

Örneğin; bir kadın aynı anda anne, eş, yenge, teyze, hala, evlat, kardeş, kuzen, dernek başkanı ve mühendis gibi statülere sahip olabilir. Ama baskın olan statüsü mühendis olmasıysa ve toplum onu bu yönüyle tanıyorsa o zaman mühendislik onun anahtar statüsüdür.

TOPLUMSAL ROL

Bireylerin sahip olduğu statülerin gereği olarak onlardan yapmaları beklenen ödev, sorumluluk ve görevlerdir. Bir babadan, babalık statüsü gereğince ailesini koruması, gözetmesi, onların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılaması beklenir. Kısacası statü, kişinin toplumdaki yerini gösterirken rol kişinin görevini gösterir.

» Bireylerin anahtar statüsüne karşılık gelen rollerine “anahtar rol” adı verilir. Toplumsal roller, rol çatışmasına ya da rol pekişmesi-ne sebep olabilir. Çünkü bireylerin birden çok statüsü vardır ve bu statülerin karşılığı olan rolleri yerine getirmesi gerekebilir.

ROL PEKİŞMESİ

» Bireyin ortaya koyduğu rollerinin birbirini kolaylaştırmasıdır.

Örneğin anaokulu öğretmeni olan birinin aynı zamanda anne olması ve çocuğunu eğitirken öğretmenlik bilgilerini kullanması rol pekişmesidir.

ROL ÇATIŞMASI

» Bireyin rollerinin birbirini engellemesidir.

Örneğin kendi çocuğunun da öğretmeni olan bir annenin, çocuğuna ait sınav kağıdını okurken anne gibi mi yoksa öğretmen gibi mi davranacağını kararsızlığını yaşamasıdır.

Toplumsal Rolün Özellikleri

- Roller, statünün değişken ve hareketli yönüdür.
- Bir statüye ait roller zamanla değişebilir.
- Roller, sosyalleşme sürecinde öğrenilir.
- Roller, toplum tarafından belirlenir.
- Roller üzerinde toplumun yaptırımı vardır.
- Bireyin rolü toplumsal beklentilere uygunsa onaylanır, değilse kınanır.
- Roller, bireyin tutum ve davranışlarını etkiler.
- Roller, toplumsal yapının özelliklerine göre farklılık gösterebilir.
- Roller tamamen bireyden bağımsız değildir; birey rollerine katkı sunabilir.

TOPLUMSAL PRESTİJ (SAYGINLIK)

Bireyin toplum içindeki saygınlığıdır. Toplum her statüye aynı değeri göstermez. Bir statünün prestiji toplumda topluma ya da aynı toplum içinde zamanla değişebilir. Aynı statüye sahip bireylerin saygınlıkları birbirinden farklıdır. Toplumsal prestij belirleyen faktörler soy, servet, eğitim durumu vb.

TOPLUMSAL DEĞER VE NORMLAR

Toplumsal değerler, bir toplumda ulaşılmak istenen ideal ölçütleri gösterir. Toplumdaki kişilerin içten bağlı oldukları ve kendilerini uymak zorunda hissettikleri ortak duygular, düşünceler, kurallar ve uygulamalardır. Toplumsal değerlerin temelinde beğeniler, inançlar ve ahlak yer alır

Toplumsal Değerlerin Özellikleri

- Toplumdan topluma ve zamanla değişir.
- Bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtır.
- Toplumun bütünü tarafından bilinir.
- Toplumların tarihsel gelişim sürecinde oluşur.
- Kuşaktan kuşağa nesiller boyu aktarılır.
- İdealize edilmiş temel ve soyut ilkelerdir.
- Zorlayıcıdır, bireyi bağlayıcı niteliktedir.
- Birey, sosyalleşme sürecinde toplumsal değerleri edinir.
- Toplumsal normlara temel oluşturur.
- Toplumsal değerlerin bir kısmı birden çok toplum tarafından benimsenebilir.

Toplumsal Değerlerin İşlevleri

- Toplumun birliğini güçlendirir, toplumsal bütünleşmeyi ve denetimi sağlar.
- Toplumda iş birliği ve dayanışmayı, biz duygusunun gelişmesini sağlar.
- Bireylerin toplumsal kimliğinin oluşmasını sağlar.
- Toplumsal ilişkilere yön verir ve onları düzenler.
- Bireylerin davranışlarının toplum tarafından değerlendirilmesinde bir ölçüttür.
- Toplumda arzu edilen, istenen düşünme ve davranış kalıplarını belirler.
- Bireylerin toplumsal rollerini seçmelerinde ve gerçekleştirmelerinde rehberlik eder.
- Toplumsal yapı ve toplumsal düzenin korunmasını ve devamlılığını sağlar.

Toplumsal Normlar

Toplumsal normlar, bir toplumdaki bireylerin neleri yapıp neleri yapmayacağını gösteren, yaptırım gücü olan kurallar bütünüdür. Bir toplumda insanların belli olaylar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen, öyle davranmaya zorlayan yazılı ya da yazısız kurallardır. *Örneğin, adaletli olmak toplumun önemli değerlerinden biridir. Yöneticilerin çalışanlara karşı adil olmasını, onlara eşit şekilde davranmasını sağlayan şey, toplumsal normlardır.*

Toplumsal Normların Özellikleri

- Hayatın birçok alanında bireylerin davranışlarını şekillendirir.
- Normlar, bireylerin sosyalleşme süreci içinde öğrenilir ve birer alışkanlık hâlini alır.
- Her toplumun sahip olduğu normların önem dereceleri farklılık gösterir.
- Toplumdan topluma ve aynı toplumda zaman içinde değişir.
- İnsanların toplumsal normlara uyması toplumsal bütünleşmeye, uymaması ise toplumsal çözölmeye neden olur.
- Bireylerin davranışlarını sınırlandırır, zorlayıcıdır, uymayanlar cezalandırılır.

Toplumsal Normların İşlevleri

- Normlar, toplumun kontrolünü sağlar.
- Normlar; bireylerin gündelik faaliyetlerini düzenler, denetler ve onlara yol gösterir.
- Bireylerin rollerinin gereği olan doğru ve yapılması gereken davranışları belirler.
- Toplumsal normlar, toplumun düzenini ve devamlılığını sağlar.

Toplumsal normlar “yazılı normlar” ve “yazısız normlar” olarak ikiye ayrılır.

Yazısız (Resmî Olmayan) Normlar: Toplum içinde zamanla kendiliğinden oluşan, yazılı olmayan ve resmî niteliği bulunmayan kurallardır. Örf, âdet, gelenek, görenek, ahlak, din ve görgü kurallara dayanır. Bu kurallara uymayanlar mahkemece değil; toplum tarafından ayıplama, kınama, dışlama gibi sosyal yaptırımlarla karşılaşır. Uyanlar ise takdir edilir, beğenilir ve toplumda saygınlık kazanır

Yazılı (Resmî Olan) Normlar: Uyulması zorunlu olan, gücünü devletten alan ve devletin yetkili organlarınca düzenlenen, yaptırım gücü yüksek olan kurallardır. *Kanun, tüzük, yönetmelik gibi yazılı hukuk kuralları yazılı normlardır.* Bu kurallara uymayanlar para cezası, hapis cezası, belirli özgürlüklerden ve haklardan yoksun bırakma şeklinde cezalandırılır. Yaptırım gücü en yüksek olan yazılı norm, hukuk kurallarıdır. *Örneğin bir öğrencinin sınavda kopya çekmesi yazılı norma aykırıdır ve herhangi bir öğrenci, bu kurala uygun davranmazsa cezalandırılır.*

Toplumsal Kontrol

Toplumların kendi varlıklarını ve düzenlerini devam ettirmek için değer ve normlara uygun olmayan davranışları engellemeye yönelik olarak almış olduğu önlemlere **toplumsal kontrol** denir. Toplumsal kontrol, toplumsal sapma olarak nitelenen davranışları önleme ya da düzeltme çabasıdır. Toplumsal kontrolün olmadığı bir toplum yoktur.

Resmî Toplumsal Kontrol

Toplumsal kontrol devlet tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının koyduğu yazılı kurallarla sağlanır. Gücünü yazılı normlardan alır. Herkes için zorunludur ve yasal bir yaptırımı vardır. Polis, asker, mahkemeler ve disiplin kurulları, yasalar, tüzükler ve yönetmelikler resmî kontrolü sağlar.

Resmî Olmayan Toplumsal Kontrol

Yasal bir yaptırımı ve yazılı kuralları olmayan; bireyin çevresi tarafından, örf, adet, gelenek ve görenekler tarafından değerlendirilen kontrol türüdür. Gücünü yazısız normlardan alır. Toplum tarafından bu kurallara uyulmasının doğru olduğu yönünde bir tutum oluşmuştur. Uymayan bireyler toplum tarafından ayıplanma, dışlanma, hor görülme gibi yaptırımlarla karşılaşır.

Toplumsal Kontrolün İşlevleri

- Toplumda barış ve huzuru korur, düzenin devamını sağlar.
- Toplumsal değer ve normlar aracılığıyla düzeni sağlar.
- Bireyleri kurallara uymaya yönlendirir, sapmaları engeller.
- Davranışları sınırlandırarak toplum yararını gözetir.
- Toplumsal ilişkileri düzenler ve yön verir.
- Ödül ve cezalarla zararlı davranışları önler, olumlu davranışları teşvik eder.
- Bireylerin topluma uyumunu kolaylaştırır.

Toplumsal Sapma

Toplumsal sapma toplumsal kuralların ihlal edilmesi, toplumun değer ve normlarının dışına çıkan olumlu ya da olumsuz davranışlarda bulunulmasıdır. Örneğin bir toplumdaki isyan, cinayet, rüşvet ve hırsızlık olayları birer toplumsal sapmadır.

Sosyalleşme başarılı bir şekilde gerçekleşmezse o zaman bireylerin normlara ve değerlere uyumu zorlaşır ve sapma davranışları görülür.

Bir toplumun sapma olarak gördüğü davranışı başka bir toplum doğal görebilir. Bundan dolayı toplumsal sapma toplumdan topluma değişir.

Toplumsal Sapmanın Nedenleri

- ⇒ Toplumsal kontrolün yetersiz olması
- ⇒ Savaş ve göç dönemlerinde yaşanan hızlı toplumsal değişimler
- ⇒ Sağlıklı bir sosyalleşme sürecinin geçirilmemesinden dolayı toplumsal değer ve normların öğrenilmesinin aksaması
- ⇒ Toplumdaki yaptırımların ve cezaların caydırıcılık özelliğinin olmaması, zayıf ya da yetersiz olması
- ⇒ Bireylerin farklı kültürel ortamlara girdiklerinde yaşanan kültürel çatışmalar
- ⇒ Yaşanan işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi ekonomik nedenler
- ⇒ Toplumdaki aile, siyaset, din, eğitim, ekonomi gibi kurumlarında değerler çatışmasının olması
- ⇒ Bazı toplumsal normların içeriklerinin ve yaptırımlarının yeteri kadar açık olmaması

Kadına yönelik şiddetin artması önemli bir toplumsal sapmadır.

Sapma ve suç birbirinden ayırmak önemlidir. Suç, bir yasanın çiğnenmesi sonucunda ortaya çıkar. Bütün suçlar aynı zamanda birer sapmadır. Ancak sapmanın kapsamı suça göre daha geniştir. Bu nedenle sapma olan ancak suç olmayan birçok davranış vardır. Bir sapma biçiminin suç olması için hukuk tarafından suç olarak tanımlanması ve cezasının belirlenmesi gerekir.

Toplumsal sapma “olumlu” ve “olumsuz” toplumsal sapma olarak ikiye ayrılır.

1. Olumlu toplumsal sapma

Toplumdaki yerleşik normlara aykırı olsa da toplumun yararına olan, ilerlemeye katkı sunan davranışlardır.

Örnekler:

- Kadınların seçme-seçilme hakkı için ilk mücadeleyi veren kişiler.
- İrkçiliğe veya köleliğe karşı çıkan öncüler.

2. Olumsuz toplumsal sapma

Toplumun onaylamadığı, yetersiz, hoş karşılanmayan davranışlar yönündeki sapmadır. Bu davranışlar toplumdaki diğer bireyler tarafından hoş karşılanamaz. Örneğin; terörizm, şiddet, uyuşturucu bağımlılığı olumsuz toplumsal sapmadır.

M. Gandhi'nin barışçıl yöntemler ile Hindistan'ı bir İngiliz sömürgesi olmaktan kurtarmak için giriştiği mücadelesi olumlu bir sapmadır.

Kapkaç olumsuz toplumsal sapmadır.

TOPLUMSAL YAPI

TOPLUMSAL YAPI: Toplumu meydana getiren bireylerin, grupların, kurumların bütününe ve aralarındaki ilişkiler biçimine toplumsal yapı denir.

TOPLUMSAL YAPIYI OLUŞTURAN UNSURLAR

Maddî Yapı

Toplumun dış görüşü yani çerçevesidir. Nüfus, coğrafi mekân, üretim ilişkileri, iklim, bitki örtüsü, doğal kaynaklar, teknoloji toplumsal yapının maddi unsurlarıdır.

Manevî Yapı

Toplumun kültürel yapısıdır. Ahlak, eğitim, siyaset, aile, hukuk, kültür, gelenek ve görenekler toplumsal yapının manevî unsurlarıdır.

TOPLUMSAL YAPININ UNSURLARI

KÖY

- Küçük nüfuslu yerleşim birimleridir.
- Ekonomisi genellikle tarım ve hayvancılığa dayanır.
- Geleneksel yaşam tarzı hâkimdir; örf ve adetler önemlidir.
- İnsanlar birbirini tanır; ilişkiler yüz yüze, samimi ve dayanışmacıdır.
- Toplumsal değişim yavaştır.
- Eğitim ve sağlık olanakları sınırlıdır. Eğitim düzeyi düşük, doğum oranı yüksektir.
- Toplum yapısı homojendir; benzer değerler paylaşılır.
- Toplumsal denetim güçlüdür.

KENT

- Orta ve büyük ölçekli nüfusa sahip yerleşim alanlarıdır.
- Ekonomi sanayi, ticaret ve hizmet sektörüne dayanır.
- Uzmanlaşma ve iş bölümü gelişmiştir.
- İnsan ilişkileri daha resmî, mesafelidir. Ben duygusu egemendir.
- Toplumsal değişim ve hareketlilik hızlıdır.
- Eğitim, sağlık ve ulaşım olanakları gelişmiştir.
- Kültürel çeşitlilik daha fazladır.
- Toplum yapısı heterojendir.

Bireylerin kentleri tercih etmelerinin nedenleri

- İş, eğitim, sağlık olanaklarının köylere göre daha fazla olması
- Kamusal hizmetlere yakınlık
- Eğitim yolu ile meslek edinme olanakları
- Yaşam kalitesinin artacağına olan inanç
- Kent yaşamının hareketliliği
- Geleneksellikten uzak olması

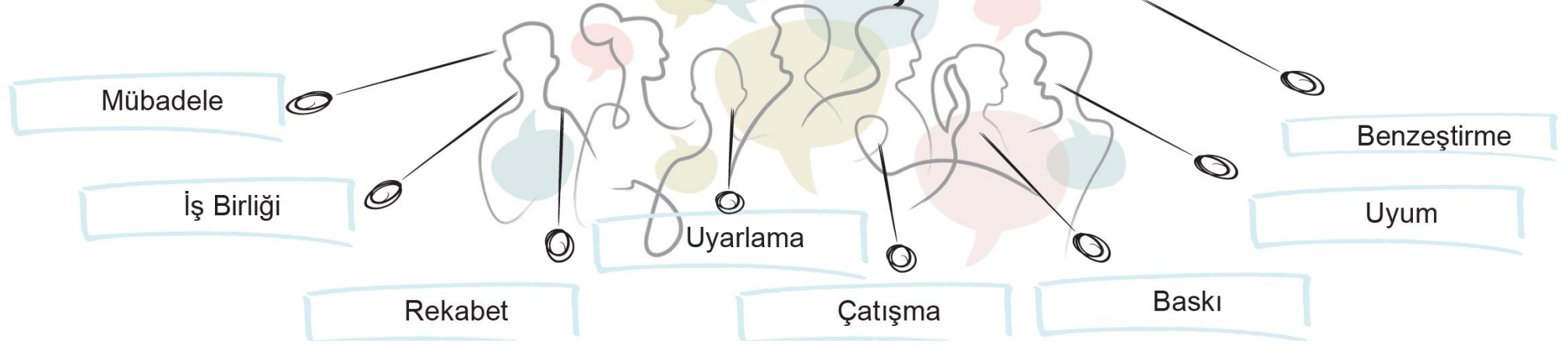
METROPOL

- Nüfusu çok büyük olan ve çevresindeki banliyölerle birlikte geniş bir yerleşim alanı oluşturan şehirlerdir.
- Ekonomik, kültürel, finansal ve yönetim merkezidir. Sanayi, hizmet, medya ve teknoloji gibi sektörlerde ön plandadır.
- Farklı milletlerden, kültürlerden ve yaşam tarzlarından bireyler bir arada yaşar; kozmopolit bir yapıya sahiptir.
- Gelişmiş altyapı ve ulaşım sistemlerine sahiptir (metro, hızlı tren, havaalanı vb.).
- Eğitim, sağlık, sanat ve bilim alanlarında ileri düzey olanaklar sunar.
- Sürekli göç alan, kalabalık ve dinamik şehirlerdir; nüfus hareketliliği yüksektir.
- Bireycilik, anonimlik ve zaman sıkışıklığı gibi sosyal özellikler belirgindir; insanlar arası ilişkiler yüzeyselleşebilir.
- Dünya ölçeğinde etkiye sahip olabilirler (örnek: İstanbul, New York, Tokyo).

TOPLUMSAL ETKİLEŞİM

» Toplumsal etkileşim; birey ya da grupların birbirlerinin duygu, düşünce ve davranışlarından karşılıklı olarak etkilenmeleridir.

TOPLUMSAL ETKİLEŞİM TİPLERİ

1- Mübadele (Değişim, sosyal alışveriş) : Bireylerin beklenti ve karşılık alma amacıyla davranışta bulunmasıdır. Mübadele çift yönlüdür, karşılıklılık ve gönüllülük esasına dayanır. Bireyler bu karşılıklı ilişkinin ödülleri elde etmek isterler. Örneğin hasta olan ve derse gelmeyen arkadaşınızla ders notunu paylaştıktan sonra arkadaşınızdan proje çalışmanızda size yardımcı olmasını istemeniz mübadeledir.

2- İş Birliği: Ortak hedefe ulaşmak için iki veya daha fazla insanın birlikte çalışmasıdır. Bir grup öğrencinin okul gazetesi çıkarmak üzere bir araya gelmesi ve her bir öğrencinin bu gazete için çaba sarf etmesi iş birliğine örnektir.

3- Rekabet: Rekabet iki veya daha fazla bireyin ya da grubun, belli bir hedefe ulaşmak için içine girdiği yarıştır. Örneğın beyaz eşya markalarının en çok tercih edilen olmak için reklam kampanyaları yapmaları ve zaman zaman fiyatları düşürmeleri rekabeti örneklendirir.

4- Çatışma: Birden fazla kişi ya da grubun çıkarlarının uyuşmaması nedeniyle karşı karşıya gelmesidir.” Birinin diğersini ortadan kaldırmaya veya etkisizleştirmeye çalıştığı zararlı bir etkileşim biçimidir. Çatışma, rakibi yenerek hedefe ulaşmayı içerir. Yani çatışmada hedeften önce muhatap önemlidir. Bundan dolayı çatışmada bireyler belirlenmiş olan kurallarla sınırlandırılmaz. Rakipler birbirini yenmek için hile ya da baskıya, fiziksel ya da sözlü şiddete başvurabilir. Örneğın savaşlar birer çatışmadır. Savaşlarda taraflar birbirini alt etmeyi ve savaşı kazanmayı hedefler.

5- Baskı: Mübadelenin zıttıdır. Birey veya grupları diğers birey veya grupların iradesi ve isteğı doğrultusunda belli bir yönde davranmaya mecbur etmesidir. Baskıda bir otorite vardır ve tek yönlüdür. Otorite yazılı ve yazısız toplumsal normları baskı aracı olarak kullanır. Örneğın kurallara uymayan bireyler devletteki yetkili organlarca yasal müdahalelerde bulunarak kontrol altına alınır. *Hız limitini aşan sürücülere ceza yazılması baskıdır.*

6- Benzeştirme (Asimilasyon): Sayıca az olan birey ya da gruplar sayıca çok olanların kural, değeri ve normlarını kabul etmeye zorlanıyorsa benzeştirme söz konusudur. Bu etkileşim biçiminde çoğunluğu sağlamış olan veya politik gücü olanlar, hâkim taraftır ve belirleyicidir. Herhangi bir ülkeye göç etmek zorunda kalmış bireylere kendi kültürlerini yaşama imkânı verilmemesi ve hâkim kültürü benimsemeleri yönünde baskı uygulanması benzeştirme etkileşimine örnektir.

7-Uyum: Bireyin veya grubun, toplumun beklenti ve normlarına gönüllü olarak uymasıdır. Bu süreçte birey, dışarıdan bir zorlama ya da baskı olmadan, çevresindeki sosyal ortama kendi isteğiyle adapte olur. Uyum, bireyin kendi davranışlarını topluma uygun hâle getirmesiyle gerçekteşir.

Örnek:

- Yeni bir sınıfa başlayan öğrencinin, sınıf arkadaşlarının davranış biçimlerini benimseyerek onlara ayak uydurması.

8-Uyarlama (Adaptasyon): Farklı kültürel ve sosyal yapılardan gelen birey ya da grupların, içinde bulundukları toplumla çatışmadan yaşamak için davranışlarını ve alışkanlıklarını bilinçli olarak değiştirmesi sürecidir. Genellikle karşılıklı etkileşim ve uzlaşma içerir. Bu süreçte devlet veya kurumlar destekleyici rol oynayabilir.

Örnekler:

- Göçmenlere devlet tarafından ücretsiz dil kursları verilmesi.

Kısacası, uyum bireyin içten gelen bir süreçle topluma ayak uydurması, uyarlama ise dış etkilerle bireyin topluma adapte edilmesidir.

TOPLUMSAL TABAKALAŞMA

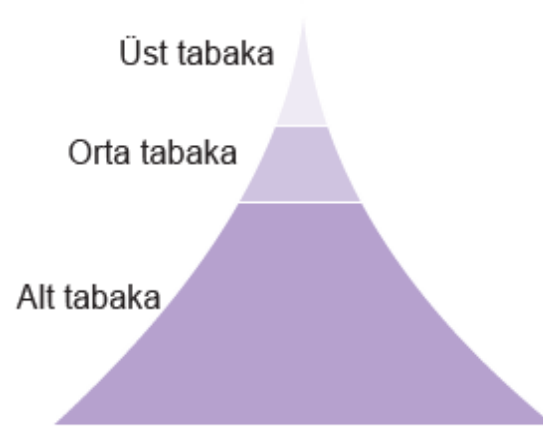
- » İktidar, prestij, güç ve statüye göre nüfusun farklılaşması ve hiyerarşik olarak sınıflandırılmasıdır. Hemen her toplumsal yapı, çeşitli eşitsizlikler üzerine inşa edilmiş tabakalardan oluşmaktadır. Toplumdaki eşitsizlikler gelir ve servet dışında cinsiyet veya ırka da dayanabilir. Toplumsal tabakalaşma, tabakalaşma piramidi adı verilen bir şema ile gösterilir. Toplum bilimciler; toplumsal tabakaları alt tabaka, orta tabaka ve üst tabaka olmak üzere üç grup altında incelemişlerdir.

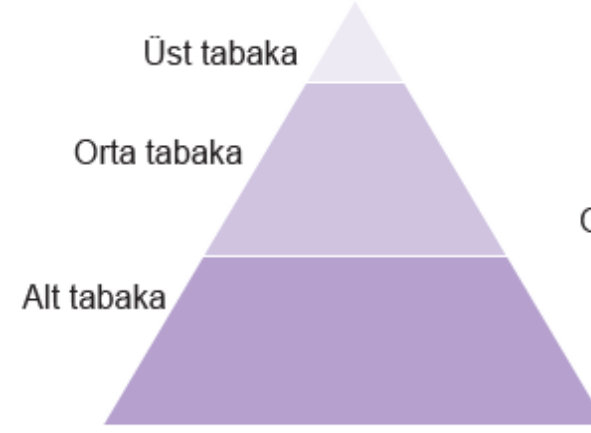
TOPLUMSAL TABAKALAŞMANIN ÖZELLİKLERİ

- » Toplumsal tabakalaşma toplumun bir özelliğidir, evrensel bir gerçektir.
- » Toplumsal tabakalaşmada her tabakanın belirli hakları ve görevleri vardır.
- » Tabakalar arasında genelde geçiş vardır ancak bazı toplumlarda tabakalar arası geçişe izin verilmez.
- » Sanayi toplumlarında tabakalaşmada belirleyici olan ekonomidir. Bu toplumlarda tabaka değiştirmek daha kolaydır.
- » Toplumsal tabakalaşma kuşaklar arasında devam eder.
- » Toplumsal tabakalaşma toplumun olanaklarını bireylere farklı biçimde dağıtılarak eşitsizliklere yol açar.

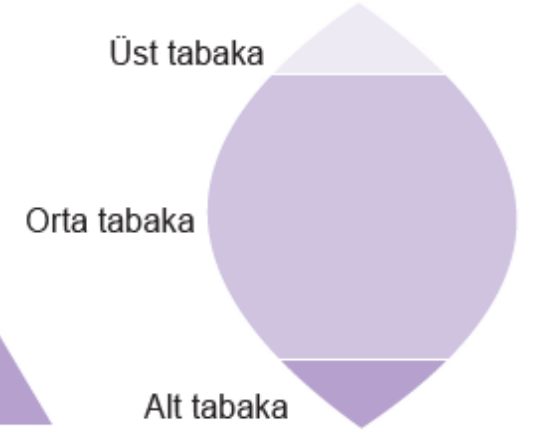
TOPLUMLARIN GELİŞMİŞLİĞİNE GÖRE TABAKALAŞMA YAPILARI

Az gelişmiş ülkeler

Gelişmekte olan ülkeler

Gelişmiş ülkeler

- » Az gelişmiş ülkelerde toplum nüfusunun yoksul kesimleri piramidin alt tabakasında geniş yer kaplar ve kalabalıktır. Orta tabaka nüfusu, genellikle alt tabakaya göre daha dar bir alanı kaplar yani alt tabakaya göre daha az insan bu tabakada yer alır. Üst tabaka ise piramidin tepe kısmını ifade eder ve nüfusun çok az bir kısmı burada yer alır. Bu toplumlarda sosyal ve ekonomik eşitsizlikler fazladır. Kişi başına düşen millî gelir ve yaşam standardı düşüktür.
- » Gelişmekte olan ülkelere alt tabaka yine en fazla nüfusu barındıran tabaka olmakla birlikte orta tabaka nüfusu az gelişmiş ülkelere göre daha geniş bir yer tutar. Orta tabakanın daha geniş bir yer tutması; az gelişmiş toplumlara göre eşitsizliklerin daha az, millî gelirin ve yaşam standartlarının ise daha yüksek olduğunun göstergesidir.
- » Gelişmiş ülkelerin tabakalaşma piramidinin ise alt ve üst ucu sivri, ortası şişkindir. Bu durum, bu ülkelere çok zengin ve çok yoksul olanların oranının az olduğunu, toplum nüfusunun büyük bir kısmının orta gelir düzeyinde olduğunu gösterir. Sanayileşmiş toplumları ifade eden bu tabakalaşma yapısına sahip ülkelere millî gelir ve yaşam standartları yüksektir.

Gelişmiş ve Az Gelişmiş Toplamların Özellikleri

Gelişmiş Toplamlarda

- Kişi başına düşen millî gelir fazladır.
- Nüfus artış oranı düşüktür.
- Kentsel nüfus, kırsal nüfusa göre fazladır.
- Okuma yazma oranı yüksektir.
- Genç nüfus, yaşlı nüfusa göre düşüktür.
- Hayat standardı yüksektir.

Az Gelişmiş Toplamlarda

- Kişi başına düşen millî gelir azdır.
- Nüfus artış oranı ve ölüm oranı yüksektir..
- Kentsel nüfus, kırsal nüfusa göre azdır
- Okuma yazma oranı düşüktür.
- Genç nüfus, yaşlı nüfusa göre daha yüksektir.
- Hayat standardı düşüktür.

Tabakalaşma Sistemleri

Kapalı Tabakalaşma

- » Tabaklar arası geçişe hiçbir şekilde izin verilmeyen ve doğuştan sahip olunan ayrıcalık ve yasakların ömür boyu devam ettiği tabakalaşma türüdür.
- » Bireyler ırk, renk, aile, gelenek gibi ölçütlere göre belirli tabakalar içinde yer alırlar.
- » Bireyin sadece verilmiş statüsü vardır ve bu statüsü süreklidir.
- » Kapalı sınıf tabakalaşmasının en büyük örnekleri kölelik ve kast sistemidir.

Yarı Kapalı Tabakalaşma

- » Toplumsal tabakalaşmanın zümreye bağlı olarak belirlenmesi, Avrupa'da feodalite zamanında görülmüştür. Bu sistem farklı gruplar arasında karşılıklı hak ve sorumluluklar üzerinde kurulmuş bir sistemdir.
- » Orta Çağ Avrupa'sında bu sistemde üç temel zümre grubu vardır:
- » Birincisi en üstte bulunan krala bağlı asiller, toprak sahipleri ve derebeyleridir. İkinci zümre kiliseye bağlı din adamları ve şövalyelerden oluşur. Üçüncü zümrenin ise büyük çoğunluğu toprak sahipleri için çalışan köylülerden, zanaatkârlardan, küçük ticaret erbabından ve alt düzeydeki din adamlarından oluşur.
- » Bu sistemde kast ve kölelik sisteminden farklı olarak bir dereceye kadar, tabakalar arası evlilik yoluyla veya bireysel olarak toplumda güven kazanan bir kişinin tabakalar arasında geçişler yapabilmesi olanaklıdır.

Açık Sınıf Tabakalaşması

- » Sınıf temelli tabakalaşma sistemi diğer tüm toplumsal tabakalaşma sistemlerinden farklı olarak kişinin doğuştan sahip olduğu statüyü değiştirebileceği, bunu da kendi yetenekleri ve kazanımları ile yapabileceği için değişime ve dinamizme en açık sistem olarak tanımlanır.
- » Bir kişinin ait olduğu sosyal sınıf, bir yandan doğuştan sahip olduğu sosyal konuma diğer yandan bireysel çabasına bağlıdır. Bu sistemde tabakalar arası yukarı ve aşağı, dikey ve yatay toplumsal hareketlilik daha olasıdır. Daha çok demokratik ülkelerde görülür.

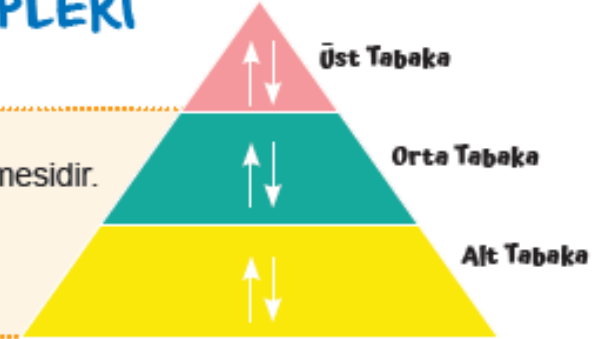
TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

Toplumsal hareketlilik, bir bireyin ya da grubun toplumsal tabakalar arasında veya aynı tabaka içerisinde yer değiştirmesidir.

TOPLUMSAL HAREKETLİLİK TIPLERİ

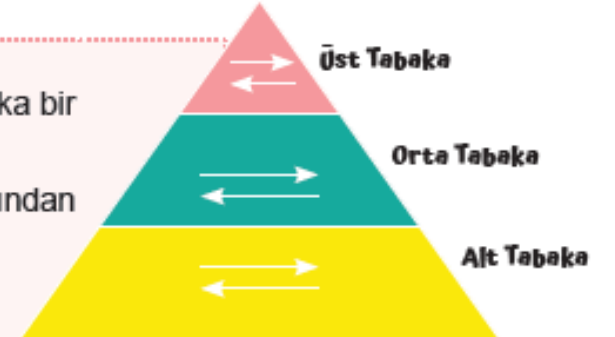
DİKEY HAREKETLİLİK

- » Toplumsal yapıda bireylerin ya da grupların bir toplumsal tabakadan diğerine geçmesidir. Örneğin bir fabrika işçinin iş yeri açarak işveren olması.
- » Bireyin koşullarında, hayat şartlarında büyük değişimlerin olduğu bir hareketlilik. Süpermarket sahibinin iflas ederek market çalışanı olması

YATAY HAREKETLİLİK

- » Bireylerin ya da grupların toplumsal tabakalarını değiştirmeden bir konumdan başka bir konuma geçmesidir.
- » Bu tür hareketlikte hayat tarzında belirgin bir değişim olmadığı hâlde statü bakımından değişim olabilir. Örneğin bir tarım işçisinin fabrikada işçi olması. Bir pastane sahibinin dükkânını kapatıp manav açması

İki tür yatay hareketlilik vardır. Mesleki yatay hareketlilik, aynı tabaka içinde bireyin mesleğini, işini değiştirmesidir. Bu meslek değişimi aynı gelir düzeyine ve saygınlığa sahip olan meslekler arasında gerçekleşir. • Örneğin inşaat işçisinin fabrikada işçi olması mesleki bir yatay hareketlilik.

Coğrafi mekânda yatay hareketlilik, bireylerin yaşadıkları yerden başka bir yere doğru yaptığı yer değiştirmelerdir. • Örneğin bir şehirde görev yapan polis memurunun tayininin başka bir şehre çıkması durumunda bu kişinin statüsü ve yaşam koşulları değişmez. Bireyin yaşadığı coğrafi konum değişir.

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE GELİŞME

Toplumsal değişme; bir toplumun yapısında, kültüründe, kurumlarında ya da kurumların birbirleriyle olan ilişkilerinde meydana gelen farklılaşmalara denir.

Geleneksel tarımdan modern makinelerle tarıma geçiş toplumsal değişmedir.

TOPLUMSAL DEĞİŞMENİN ÖZELLİKLERİ

- »» Toplumsal değişme bir süreçtir.
 - »» Toplumsal değişme planı ya da plansız olabilir, kendiliğinden ya da zorla gerçekleşebilir.
 - »» Toplum yapısı hazır olmadan gerçekleşen değişimler toplumsal bunalımlara yol açar.
 - »» Toplumun maddi öğelerindeki değişme, manevi öğelerindeki değişmeden hızlıdır.
 - »» Kaçınılmaz, sürekli ve gerekli bir süreçtir.
 - »» Kuşaklar arasında çatışma ve gerginliklere yol açabilir.
 - »» Yeni sorunlar ve yeni fırsatlar yaratabilir.
 - »» Toplumsal yapıdaki değişmeler her zaman aynı hızda olmayabilir. Değişim kimi zaman hızlı, kimi zaman yavaştır.
 - »» Bazı toplumsal değişim unsurları kısa süreli olurken bazıları nispeten daha uzun sürelidir. Örneğin moda kısa süreliyen üretim ilişkilerindeki değişim uzun sürelidir.
-
- »» Toplumsal değişme ilerleme ya da gelişme gibi olumlu yönde olabildiği gibi gerileme şeklinde olumsuz yönde de olabilir.
 - »» Değişimin hızı toplumdan topluma farklılık gösterir. Geleneksel toplumlarda daha yavaş, sanayileşmiş, bilim ve teknolojinin geliştiği toplumlarda ise hızlıdır.
 - »» Toplumsal yapının unsurları birbirinden bağımsız olmadığı için bir alanda yaşanan toplumsal değişmeler karşılıklı olarak birbirini etkiler.

Toplumsal Değişmeyle İlgili Kavramlar

Toplumsal İlerleme

Toplumsal yapının belirli bir yönünde önceki duruma göre daha iyi, yararlı ve mükemmele doğru olan yönelişe toplumsal ilerleme denir. Örneğin, bir ülkede araba üretimi diğer ülkelerden alınan parçalarla yapılmaktadır. Bu ülke artık parçaları kendisi üretmeye başlarsa ve bu parçalarla yerli arabasını yaparsa o ülkede ekonomik alanda bir ilerleme vardır.

Toplumsal Gelişme

Toplumsal gelişme, toplumsal yapıyı oluşturan öğelerin ileriye doğru değişip bir araya gelmesidir. Birden fazla alanda meydana gelen ilerlemelerdir. Toplumsal gelişme basitten karmaşığa, alttan üste doğru gider. Toplumsal gelişme, toplumsal ilerlemeden daha kapsamlıdır.

Toplumsal Değişme

- ❁ Toplumsal değişme bir değer yargısı içermez.
- ❁ Hem olumlu olabilir hem de olumsuz olabilir.
- ❁ Toplumsal değişme zorunludur.

Hem toplumsal ilerleme hem de toplumsal gelişme olumlu yöndeki değişikliklerdir. Dolayısıyla her toplumsal değişme bir toplumsal ilerleme ve gelişme değildir. Ama her toplumsal ilerleme ve gelişme birer toplumsal değişmedir. Toplumsal ilerleme ve toplumsal gelişme değer yargısı içerir. Ama toplumsal değişme iyi, kötü, güzel, çirkin gibi bir değer yargısı içermeyen nesnel bir kavramdır.

Toplumsal Değişmeyi Hızlandıran Unsurlar	Toplumsal Değişmeyi Yavaşlatan Unsurlar
1. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler	1. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere kapalılık
2. Eğitim seviyesinin yükselmesi	2. Eğitim düzeyinin düşüklüğü
3. Sanayileşme	3. Ekonomik geri kalmışlık
4. Kentleşme	4. Kırsal yaşam tarzının durağan yapısı
5. Kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı	5. Kitle iletişim araçlarından yeterince yararlanamama
6. Demografik hareketlilik (göç, genç nüfus vb.)	6. Gelenek ve göreneklere sıkı bağlılık
7. Savaşlar, doğal afetler gibi sarsıcı olaylar	7. Sosyal kontrol mekanizmalarının (aile, din, ahlak) baskın olması
8. Ekonomik büyüme ve kalkınma	8. Değişime kapalı, baskıcı siyasi sistemlerin varlığı
9. Hukuki ve siyasal reformlar	9. İnanç ve ideolojilerin katı yorumu
10. Kültürel etkileşim (turizm, medya, göç)	10. Değişime karşı duyulan korku ve kaygı

Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler

- ◆ **1. Demokratikleşme:** Toplumda hak ve özgürlüklerin genişlemesi, bireylerin yönetime katılımı artar ve bu durum toplumsal yapının değişmesini sağlar.
- ◆ **2. Ekonomi:** Üretim biçimleri, gelir düzeyi ve ekonomik yapılar değiştikçe toplumun yaşam tarzı, sınıf yapısı ve ilişkileri dönüşür. Ekonomik kaynakların azlığı ya da çokluğu, gelir dağılımının dengeli ya da dengesiz olması, gelişmiş bir üretim biçiminin varlığı ya da yokluğu, yatırımlara ayrılan millî gelir gibi ölçütler insanların yaşam biçimlerini, toplumsal grupları, statüleri, tabakaları, sınıflar ve bireyler arasındaki ilişkileri olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir.
- ◆ **3. Bilim ve Teknoloji:** Yeni buluşlar ve teknolojik gelişmeler, üretimden eğitime, sağlıktan iletişime kadar pek çok alanda toplumsal değişime neden olur. Bilim ve teknolojiye gelişmeler hem insanın doğayı denetlemesini olanaklı kılmıştır hem de insan hayatında vazgeçilmez bir rahatlık sağlamıştır. Bu gelişmeler küçük mutfak aletlerinden uçaklara, otomobillere kadar hayatımızda önemli bir yer etmiştir. Özellikle internetin insan hayatına girmesiyle bilgi geniş kitlelere, hızla ulaşmaya başlamıştır.
- ◆ **4. Kültür:** Kültür, bir toplumun değerlerini, inançlarını, normlarını ve yaşam biçimini belirler. Toplumsal değişme, genellikle kültürdeki değişimle birlikte başlar. Yeni fikirler, teknolojiler veya dış etkiler kültürel yapıyı değiştirir; bu da toplumsal yapının dönüşmesine yol açar. Örnek: Kadınların çalışma hayatına katılması, hem kültürel hem toplumsal değişimi beraberinde getirir.

◆ **5. Küreselleşme:** Küreselleşme, dünyanın “tek bir köy” olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesidir. Küreselleşme, dünya ile bütünleşme sürecidir ve toplumların siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak dünyaya açılması, milli ve manevi değerlerin dünyaya yayılması ve farklılıkların ortadan kalkmasıdır. Küreselleşme ile insanlar ve toplumlar ülkelerin sınırlarını aşan faaliyetlere girmektedir. İnsanlar bir araya gelmekte mal, hizmet ve fikir alışverişinde bulunmaktadır. Böylece dünya küçülmekte, ulus devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimleri ortaya çıkmaktadır.

KÜRESELLEŞMENİN OLUMLU VE OLUMSUZ SONUÇLARI

Alan	✓ Olumlu Sonuçlar	✗ Olumsuz Sonuçlar
Kültür	Kültürel çeşitlilik ve hoşgörü gelişir.	Kültürel yozlaşma ve tek tipleşme yaşanır.
Ekonomi	Uluslararası ticaret gelişir, ürün çeşitlenir, fiyatlar düşer.	Yerli ekonomi dışa bağımlı hâle gelir, yerel üretici zarar görür.
Teknoloji ve Bilgi	Bilgiye ulaşım kolaylaşır, teknolojik gelişmeler hızla yayılır.	Teknolojik bağımlılık ve dijital eşitsizlik artar.
Çevre	Küresel çevre sorunlarına ortak çözümler aranır.	Doğal kaynakların hızlı tüketimi ve çevre kirliliği artar.
İstihdam	Yeni iş alanları açılır, çalışma imkânları genişler.	İş gücü ucuz ülkelere kayar, işsizlik riski artar.
İletişim ve Ulaşım	Ulaşım ve iletişim imkânları artar, mesafeler kısalır.	Göç, nüfus hareketleri ve kentleşme sorunları çoğalır.
Politika	Uluslararası iş birliği ve barış girişimleri artar.	Ülkelerin içişlerine müdahale riski yükselir, ulusal egemenlik zayıflayabilir.
Eğitim ve Sağlık	Uluslararası standartlar yükselir, imkânlar artar.	Eşit olmayan dağılım nedeniyle eşitsizlik derinleşebilir.

◆ 6. Modernleşme:

Modernleşme, geleneksel toplumdan modern sanayi toplumuna geçiş sürecidir. Sanayileşme, şehirleşme, eğitim gibi alanlardaki ilerlemeler toplumu geleneksel yapıdan modern bir yapıya taşır.

Modern Toplamların Nitelikleri

- ⇒ Akılcı, eleştirel ve laik bir dünya görüşü hâkimdir.
- ⇒ İnsan odaklıdır, insan yaşamı ve düşüncesi önemlidir.
- ⇒ Demokrasi temel kurum ve ilkeleriyle egemendir.
- ⇒ İnsanın kendini geliştirmesi için gelişmiş bir eğitim sistemi vardır.
- ⇒ Endüstrileşme ve uzmanlaşmış meslekler artmıştır. İş bölümü oldukça geniştir.
- ⇒ Yerleşim biçimi daha çok şehir ve metropoldür.
- ⇒ Kentleşme ve alt yapı hizmetleri yaygındır.
- ⇒ Bilim ve teknolojinin kullanımı artmış; haberleşme ve ulaşım teknolojileri gelişmiştir.
- ⇒ Toplumsal değişme hızlıdır.
- ⇒ Çekirdek aile yapısı yaygındır.
- ⇒ Cinsiyet ayrımı azalmıştır.
- ⇒ Farklılıklara karşı gösterilen hoşgörü ve tolerans fazladır.
- ⇒ Toplumsal tabakalaşma esnektir. Açık sınıf tabakalaşması görülür.
- ⇒ Toplumsal kontrol daha çok yasalarla sağlanır. Rasyonel bir hukuk sistemi benimsenmiştir.

◆ **7. Kitle İletişim Araçları:** Televizyon, internet, sosyal medya gibi araçlar bilgiye erişimi kolaylaştırarak toplumun düşünce yapısını ve davranışlarını etkiler. Kitle iletişim araçları ile birlikte zaman ve mekân kavramları önemini yitirmiştir. Özellikle radyo, televizyon, telefon ve internet ile birlikte en ulaşılmaz görünen bilgileri, en uzak yerlere anında ulaştırma olanağı doğmuştur. Kitle iletişim araçları toplumun gerek yakın gerekse uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi almalarını sağlar.

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OLUMLU VE OLUMSUZ YANLARI KARŞILAŞTIRMASI

Kitle İletişim Araçlarının Olumlu Yönleri

Bilginin hızlı ve geniş kitlelere yayılmasını sağlar.

Toplumda farkındalık yaratır ve bilinç düzeyini artırır.

Kültürel çeşitlilik ve etkileşimi zenginleştirir.

Eğitim faaliyetlerini destekleyerek eğitime katkı sağlar.

Demokrasiye ve ifade özgürlüğüne katkıda bulunur.

Sosyal yardım ve dayanışma kampanyalarını kolaylaştırır.

Acil durum ve kriz anlarında hızlı iletişim sağlar.

Farklı görüş ve düşüncelerin özgürce paylaşımını sağlar.

Kitle İletişim Araçlarının Olumsuz Yönleri

Yalan haber ve yanlış bilgilerin hızlı yayılmasına neden olur.

Toplumsal kutuplaşma ve çatışmaları artırabilir.

Kültürel yozlaşma ve yabancılaşmaya yol açabilir.

Aşırı tüketimi teşvik ederek tüketim kültürünü besler.

Tek taraflı yayınlarla toplum algısını manipüle edebilir.

Şiddet ve zararlı içeriklerin yayılmasına aracılık eder.

Korku, panik ve kaos ortamı yaratabilir.

Kişisel mahremiyeti ihlal edebilir.

◆ **8. Demografi:** Demografi bir toplumun nüfusunu ve yoğunluğunu, bölgesel ve sektörel dağılımını, niteliğini, nüfus artış hızını, nüfus hareketliliklerini inceler. Nüfus artışı, göç, yaş yapısı gibi demografik unsurlar toplumun ihtiyaçlarını ve yapısını dönüştürür. Bir toplumdaki nüfus hareketleri birçok unsuru etkileyerek toplumsal değişime neden olur.

◆ **9. Fiziki Çevre:** İklim, coğrafi konum, doğal afetler gibi unsurlar toplumların ekonomik ve sosyal yapısını etkiler ve değişim yaratır. Verimli topraklar üzerinde, yer altı ve yer üstü zenginliklerine sahip, ılıman iklimde yaşayan toplumlar daha hızlı gelişebilirler, ekonomik anlamda daha güçlülerdir. Ama olumsuz doğa koşullarında yaşayan, yer altı ve yer üstü zenginliklerine sahip olmayan, çölde ya da kutuplarda yaşayan toplumların gelişmesi ve ekonomik olarak güçlenmesi oldukça zordur.

Toplumsal Bütünleşme: Toplumsal bütünleşme, toplumu meydana getiren maddi ve manevi unsurların uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde birbirini tamamlamasıdır. Toplumsal bütünleşme de din, dil, ahlak, hukuk vb. gibi ögeler, millî, dinî ve kültürel değerleri önemlidir. Toplumsal bütünleşme, toplumsal düzenin korunmasını, ahenkli işleyen bir bütün olarak kalmasını sağlar. Toplumsal gelişme de ancak böyle toplumsal bütünleşmenin yaşandığı toplumlarda gerçekleşir. Toplumsal bütünleşme, katı ve mutlak olmayıp göreceli bir durumdur. Eğer bir toplumda tam bir toplumsal bütünleşme olsaydı o zaman o toplumda değişmeden ve gelişmeden bahsedilemezdi.

Toplumsal Çözülme: toplumsal çözülme, bir toplumda maddi ve manevi kültür öğelerinin bir bütün oluşturacak şekilde birbirlerini tamamlamaması; maddi ve manevi kültürler arasındaki dengesizlik durumudur. Toplumsal çözülme (anomi), kavramını ilk kullanan kişi E. Durkheim'dır. Durkheim'a göre toplumsal çözülme, hangi normları izleyecekleri bilmeyen bireylerin bütünleşmelerini giderek olanaksızlaştıran toplumsal karasızlık durumudur.

Toplumsal Çözölmenin Nedenleri

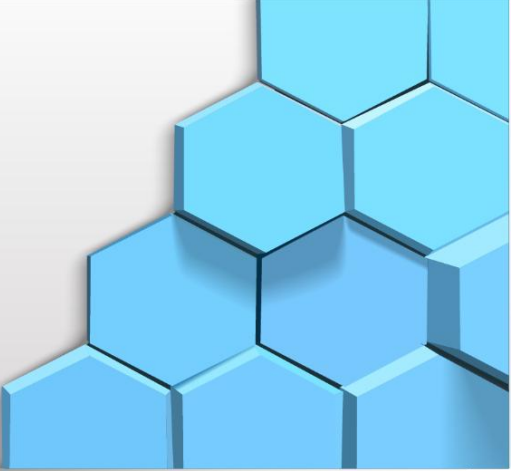
- ❖ Toplumsal norm ve değerlerin etkisini yitirmesi, ortak ahlaki zemin ve toplumsal denetimin zayıflaması
- ❖ Aile yapısının bozulması, sevgi, saygı ve dayanışma duygularının kaybı
- ❖ Eğitim sisteminin yetersizliği, nitelik ve milli kimlikten uzaklaşma
- ❖ Kültürel değerlerin yozlaşması, dilin, geleneklerin ve kimliğin kuşaklara aktarılamaması
- ❖ Ekonomik krizler, işsizlik ve yoksulluk, sosyal güvenlik ve gelecek umudunun azalması
- ❖ Sınıfsal eşitsizliklerin derinleşmesi, sosyal adaletin zedelenmesi
- ❖ Kurumsal yapının işlevsizleşmesi, değişime ayak uyduramayan ve toplumsal ihtiyaçlara cevap veremeyen yapılar
- ❖ Demokratik değerlerin ve özgürlüklerin zayıflaması, ifade, inanç ve katılım haklarının kısıtlanması
- ❖ Hızlı ve kontrolsüz kentleşme, sağlıksız yaşam koşulları ve sosyal izolasyon
- ❖ Göç hareketleri, toplumsal uyum sorunları ve kimlik çatışmaları
- ❖ Toplumsal kutuplaşma ve çatışmalar, “biz” duygusunun yerini “ben” anlayışının alması
- ❖ Suç oranlarının artması ve güvenlik sorunları, toplumsal güven duygusunun zedelenmesi
- ❖ Medya ve iletişim araçlarının olumsuz etkileri, bilgi kirliliği, algı yönetimi ve sosyal çözölme
- ❖ Teknolojik bağımlılık ve bireyselleşmenin artması, yüz yüze ilişkilerin ve toplumsal bağların zayıflaması
- ❖ Yanlış ve eksik uygulanan politikalar, toplumsal ihtiyaçlara duyarsız yönetim anlayışı
- ❖ Doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi krizler, sosyal yapıyı sarsan ani travmalar

Toplumsal Çözölmenin Sonuçları

- 1.Toplumsal dayanışma ve birlik duygusu zayıflar.** Bireyler arası güven azalır, “biz” duygusu yerini bireysel çıkarlara bırakır.
- 2.Toplumda güvensizlik ve kaos ortamı oluşur.** Kurumlara, adalete ve yönetime duyulan güven azalır.
- 3.Suç oranlarında artış görülür.** Güvensizlik, yoksulluk ve denetimsizlik suç eğilimini artırır.
- 4.Aile kurumunda bozulmalar yaşanır.** Parçalanmış aile yapıları artar, kuşaklar arası kopukluk derinleşir.
- 5.Sosyal eşitsizlikler ve kutuplaşmalar derinleşir.** Toplumda ötekileştirme ve ayrımcılık artar.
- 6.Eğitim, sağlık ve adalet gibi temel hizmetlerin işlevi zayıflar.** Devletin temel işlevlerini yerine getirmesi zorlaşır.
- 7.Toplumsal çatışmalar ve huzursuzluklar çoğalır.** Toplum içinde farklı gruplar arasında gerilimler artar.
- 8.Kimlik bunalımı ve kültürel yabancılaşma yaşanır.** Bireyler toplumlarına ve değerlerine yabancılaşır.
- 9.Demokratik katılım ve toplumsal sorumluluk azalır.** Bireyler toplumsal konulara ilgisizleşir, ortak karar alma süreçlerinden uzaklaşır.
- 10.Toplumda umutsuzluk ve gelecek kaygısı yaygınlaşır.** Özellikle gençler arasında aidiyet duygusu azalır.

Toplumsal Çözölmeyi Önlemeye Yönelik Tedbirler

- **Milli birlik ve aidiyet duygusunu güçlendirmek:** Toplumda "biz" bilincini yaygınlaştırarak dayanışmayı artırmak
- **Ortak değerleri korumak ve yaşatmak:** Toplumsal normlara sahip çıkmak, kültürel mirasın sürekliliğini sağlamak
- **Toplumsal gelişimi desteklemek:** Eğitim, bilim, sanat ve sosyal projelerle toplumun ilerlemesine katkıda bulunmak
- **Farklılıkları birleştirici unsur olarak görmek:** Toplum içindeki çeşitliliği zenginlik kabul edip uyum içinde yaşamak
- **Kültürel hoşgörüyü artırmak:** Farklı yaşam tarzlarına ve inançlara saygı göstererek toplumsal barışı korumak
- **Aile yapısını güçlendirmek:** Sevgi, saygı ve bağlılığa dayalı güçlü aile bağları kurmak
- **Ortak tehditlere karşı birlikte hareket etmek:** Kriz, afet veya tehdit anlarında toplumsal birlik içinde davranmak
- **Sosyal adaleti sağlamak:** Herkesin yasalar karşısında eşit haklara sahip olmasını güvence altına almak
- **Demokratik kurumları güçlendirmek:** Hukukun üstünlüğünü korumak ve vatandaş katılımını teşvik etmek
- **Sosyal refahı yaygınlaştırmak:** Adil gelir dağılımı, istihdam olanakları ve orta sınıfın güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirmek

TOPLUM VE KÜLTÜR

KÜLTÜR NEDİR?

Bir toplumun kendine özgü yaşama tarzına, bilgi ve görgü kurallarının tamamına kültür denir.

Kültür, insanların ortak yaşama biçimidir.

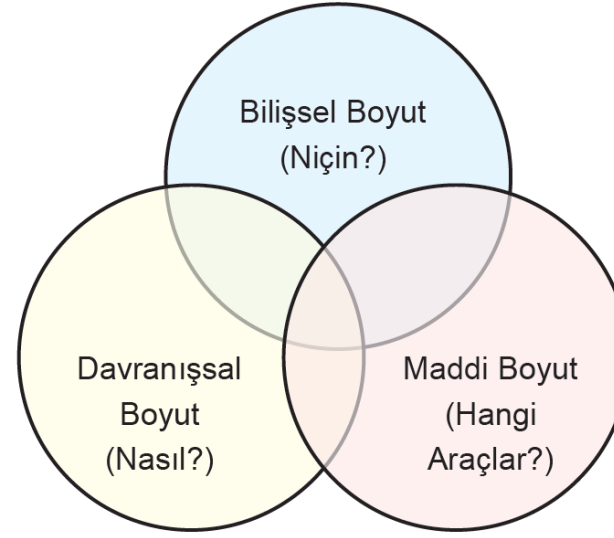

İnsanların giyim tarzı, konuşma şekilleri, beslenme alışkanlıkları, yaşama tarzları, dinî inanışları, beğenileri, istekleri, yaşamdan beklentileri gibi birçok şey kültür tanımının içine girer.

Kültür, insan eliyle oluşturulan ve kuşaktan kuşağa aktarılan, maddi ve manevi tüm bilinçli yapıp etmelerden oluşan bir birikimdir.

Kültürün Boyutları

1. Bilişsel Boyut: düşünme ve fikir boyutudur. **Fikirler, inançlar, efsaneler, ideolojiler** kültürün bilişsel boyutunun içeriğini oluşturur.

2. Davranışsal Boyut: Kültürün davranışsal boyutu insanlara “nasıl” yaşamaları gerektiğinin yazılı ve yazısız kurallarını verir. **Gelenekler, görenekler, örfler, âdetler, ayinler, törenler, moda davranışlar** kültürün davranışsal boyutunu oluşturur.

3. Maddi Boyut: Maddi boyut, kültürün insan etkinlikleri aracılığıyla üretilen her türlü aracı kapsar. **İnsan eliyle yapılmış her türlü araç-gereç, giysiler, binalar, yollar sanat ürünleri gibi somut, elle tutulur nesneler** kültürün maddi boyutunu oluşturur.

KÜLTÜRÜN ÖGELERİ

1. Maddi Kültür

Kültürün maddi boyutunu içerir, insan emeğine dayalıdır. Toplumun teknolojik ilerlemesi, teknik becerileri, üretim alanındaki tüm deneyimleridir. Binalar, günlük kullanılan her türlü araç, gereç, alet ve edevatlar, giysiler, köprüler, müzik aletleri maddi kültürdür.

2. Manevi Kültür

Kültürün bilişsel ve davranışsal boyutunu içerir. Bilgi, inanç, duyuş, ifade biçimleri, örf, âdet, gelenek ve görenekler manevi kültürdür. Mutfakta kullanılan tencere, tava ile yapılan o kültüre ait yemeklerin tarifleri manevi kültürdür. Manevi kültür insanların birbirleriyle kurduğu ilişkiler sonucu ortaya çıkan değerlerdir.

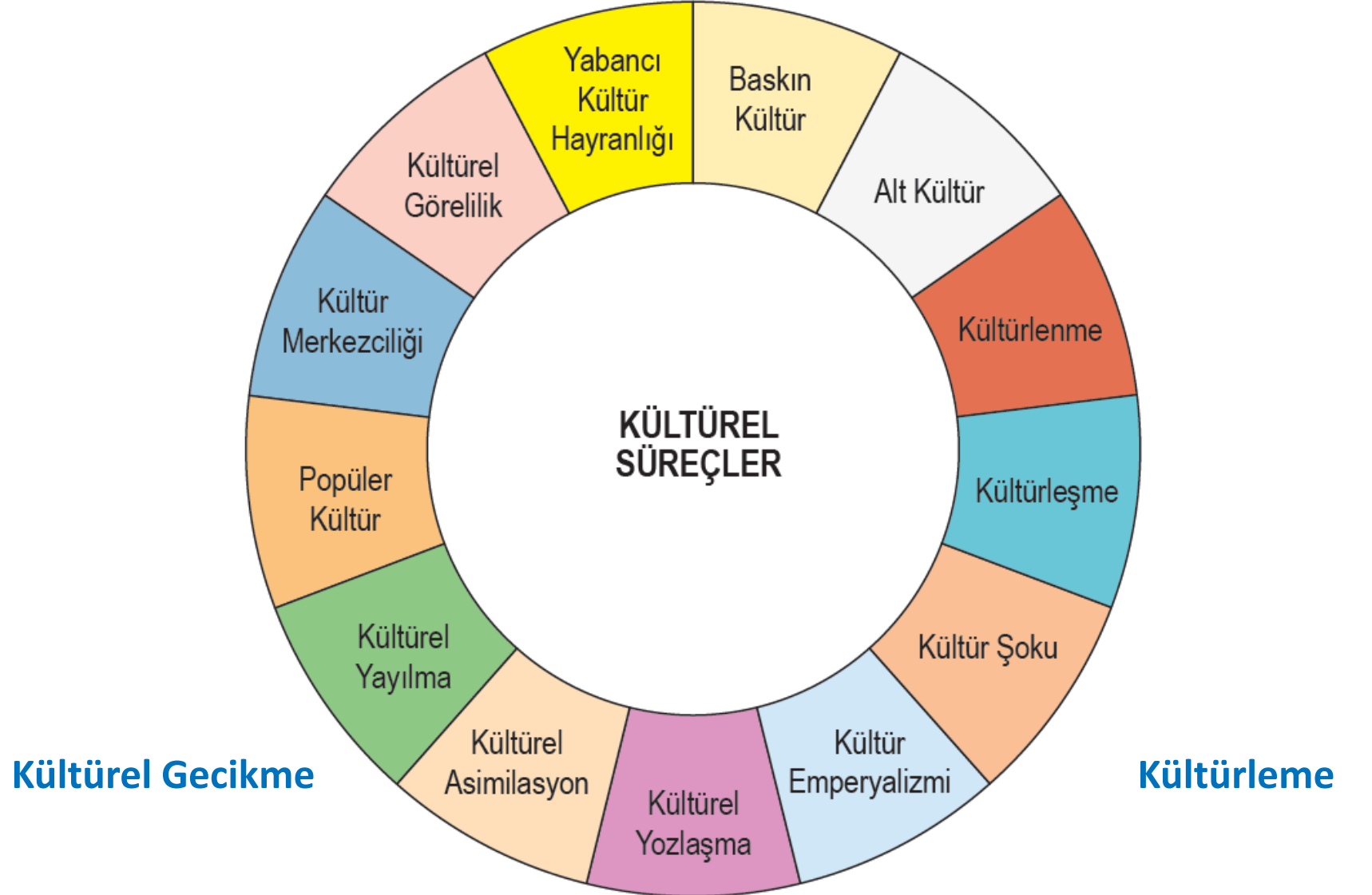
KÜLTÜRÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ

- ❖ **Kültür toplumsaldır.** Kültür, bireylerin değil toplumun ortak ürünüdür.
- ❖ **Kültür öğrenilir ve öğretilir.** İnsan doğduğunda kültüre sahip değildir; zamanla öğrenir.
- ❖ **Kültür tarihidir ve süreklidir.** Kültür, nesilden nesile aktarılır (örf, adet, gelenek).
- ❖ **Kültür değişkendir.** Zamanla gelişir, yenilenir; durağan değildir.
- ❖ **Birleştiricidir:** Bireyleri ortak değerler etrafında bütünleştirir.
- ❖ **Sembolik yapıya sahiptir:** Dil, bayrak, kıyafet gibi simgelerle ifade edilir.
- ❖ **İhtiyaçlara yöneliktir:** İnsanların hem maddi hem manevi ihtiyaçlarını karşılar.
- ❖ **Tarihseldir:** Geçmişin birikimiyle şekillenir ve geçmişe dayanır.
- ❖ **Kültür görelidir.** Her toplumun kendine özgü kültürü vardır.
- ❖ **Kültür kapsayıcı ve bütünleştiricidir.** Kültürel öğeler birbiriyle bağlantılıdır; din, sanat, ahlak gibi alanlar iç içedir.
- ❖ **Kültür evrensel bir olgudur.** Kültüre sahip olmayan bir toplum yoktur. En ilkel toplumlardan en modern toplumlara kadar her toplum kültüre sahiptir.
- ❖ **Kültür bir idealler sistemidir.** Kültür sahip olduğu kurallar, normlar ve değerler ile insanlara ne yapmasını ya da ne yapmaması gerektiğini söyler. Kültür, toplumdaki ideal insan davranışlarını belirler. Bizden de o davranışlara uygun davranmamızı ister.
- ❖ **Kültür dil ile aktarılır.** Kültürün öğrenilmesi ve öğretilmesi dil aracılığıyla sağlanır, dil bir kültür taşıyıcısıdır. Dil nesilden nesle kültürü aktaran unsurdur.

KÜLTÜRÜN İŞLEVLERİ

- Kimlik kazandırır:** Bireye ait olduğu toplumu ve kimliğini tanıtır.
- Davranışları yönlendirir:** Ne yapmanın doğru ya da yanlış olduğunu öğretir.
- Toplumsal düzeni sağlar:** Ortak kurallar ve değerlerle toplumda düzen kurar.
- Birlik ve beraberliği güçlendirir:** Ortak değerlerle toplumu bütünleştirir.
- Toplumsal mirası aktarır:** Geçmişten gelen bilgi ve deneyimi yeni kuşaklara taşır.
- İletişimi kolaylaştırır:** Ortak dil ve sembollerle insanlar arasında anlaşmayı sağlar.
- Değişimi etkiler:** Yenilikleri kabul etme veya direnç gösterme biçimini belirler.
- Eğitici bir rol oynar:** Ahlak, görgü, gelenek gibi değerleri bireye kazandırır.
- Sosyal Kontrol Sağlar:** Toplumun düzen ve istikrarını korumak için bireylerin davranışlarını denetler.

KÜLTÜREL SÜREÇLER

1. Baskın Kültür: Baskın kültür, toplum içindeki hâkim grupların sahip olduğu, toplumun geneli tarafından bilinen, çoğunluğun paylaştığı yaygın olan kültürdür.

2. Alt Kültür: Bir toplumda baskın olan kültürden bazı farklılıklar gösteren ve azınlıkta kalan fakat baskın kültürle de uyumlu yaşıyabilen kültürdür. Alt kültürlerden bazıları eğer baskın kültürü reddederse, baskın kültür ile çatışmaya girerse o zaman buna **karşıt kültür** denir.

3. Kültürlenme: İki farklı kültürün etkileşimi sonucu ikisinin de bulunmayan yepyeni bir sentezin ortaya çıkması durumudur.

4. Kültürleşme: İki farklı kültürün etkileşime girmesiyle birbirini etkilemesi, her ikisinde de değişmesidir.

5. Kültür şoku: Bir kültürden başka bir kültüre geçen bireylerin yeni kültüre ayak uyduramamaları sonucu ortaya çıkan kültürel çatışma, sıkıntı ve bunalımlardır.

6. Kültür Emperyalizmi: Güçlü bir toplumun ya da kültürün, ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak kendi kültürünü, değerlerini ve yaşam biçimini diğer toplumlara yaymasıdır. Bu durum, genellikle medya, iletişim araçları, moda ve tüketim alışkanlıkları aracılığıyla gerçekleşir.

7. Kültürel Yozlaşma: Yabancı kültürlerin olumsuz etkisi ve toplumun kendi öz değerlerine yeterince sahip çıkmaması sonucu meydana gelen kültürel bozulmadır.

8. Kültürel Asimilasyon: Bir kültürün başka bir kültürü kendi içinde eriterek yok etmesidir. Kültürel asimilasyonunun bir diğer adı da “zorla kültürleme”dir.

9. Popüler Kültür: Kolay tüketilebilen, yaygın olan ve geniş halk kitleleri tarafından kabul görmüş olan, günümüzde endüstriye dönüşmüş olan kültürdür. Bir dönem trend olan sa  kesimlerinin birkaç ay sonra demode sayılması ve farklı tarzların ortaya çıkması.

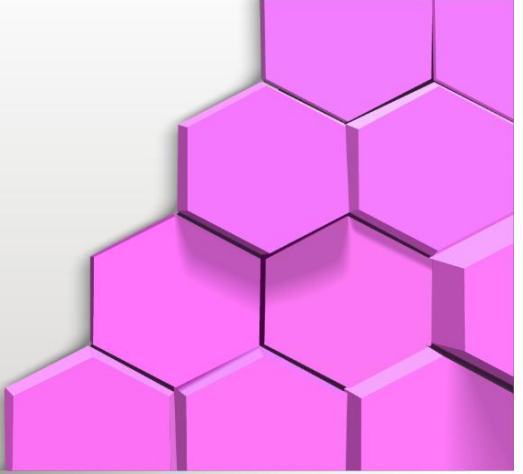
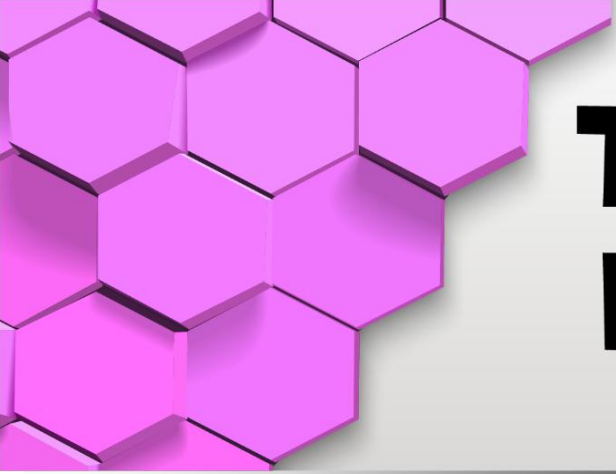
10. Kültür Merkeziliği (Etnosantrizm): bir kişinin başka kültürleri kendi kültürünün standartları açısından değerlendirmesi ve kendi kültürünü diğerlerinden üstün tutmasıdır.

11. Kültürel Görelilik: her kültürün kendi değerleri, normları ve yaşam tarzları ile değerlendirilmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır. Başka bir kültürü, kendi ölçütlerimizle değil, o kültürün kendi bağlamı içinde anlamak ve yorumlamaktır.

12. Yabancı Kültür Hayranlığı: Bir bireyin içinde bulunduğu kültürü çirkin ve değersiz görerek diğer kültürlerle özenmesi, hayatına geçirmek istemesi ve diğer kültürlerin unsurlarını olumlamasıdır.

13. Kültürel Gecikme : Toplumda maddi kültür unsurları (teknoloji, araç-gereçler, altyapı) hızlı bir şekilde değişirken, manevi kültür unsurları (inançlar, değerler, normlar) bu değişime aynı hızla uyum sağlayamaz. Bu uyumsuzluk, bireyler ve kurumlar arasında çatışmalara, toplumsal karmaşaya ve kuralsızlığa (anomik duruma) yol açabilir. Örneğin; Akıllı telefon ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla iletişim biçimi değişmiş, ancak aile içi değerler ve mahremiyet anlayışı bu değişime ayak uyduramamıştır.

14. Kültürleme: Bireyin üyesi olduğu toplumun, duygu, düşünce ve davranış biçimlerini, kısacası kültürünü öğrenerek topluma uyum sağlamasıdır. Toplumun kültürünü bireye aktarma sürecidir.

TOPLUMSAL KURUMLAR

TOPLUMSAL KURUM

Toplumsal kurumlar insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için toplum içerisinde koordineli ve örgütlü bir bütünlük oluşturan değerlerin, inançların, kuralların, gelenek ve göreneklerin toplamıdır.

Toplumsal kurumlar, bireylerin toplum içindeki ilişkilerinden ve statülerinden oluşmuştur. Her alanda toplumsal kurumu görmek mümkündür. Örneğin sokağa çıktığımızda devleti yani siyaset kurumunu, okula gittiğimizde eğitim kurumunu, markete gittiğimizde ekonomi kurumunu, ibadet için gittiğimiz yerde din kurumuyla karşılarız.

Her toplumsal kurum, belli bir amacı gerçekleştirmeye çalışır ve kurumlar birbirlerinden bağımsız değildir. Kısacası toplumsal kurumlar bir binayı ayakta tutan kolonlara benzetilebilir.

SIYASET

EKONOMİ

AİLE

EĞİTİM

DİN

TOPLUMSAL KURUMUN ÖZELLİKLERİ

İhtiyaçtan doğmuştur. Her kurumun amacı ve işlevi vardır.

Evrenseldir. Zamanla değişikliğe uğrar. Her kurumun değişim hızı farklıdır.

Toplumsal kurumlar yapı ve fonksiyon bakımından toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamanla değişir yeni ihtiyaçlar yeni kurumları ortaya çıkarır.

Toplumsal kurumlar birbirini karşılıklı olarak etkiler. Bir kurumdaki değişme diğer kurumlardaki değişmeyi beraberinde getirir.

Toplumsal kurumlar oldukça uzun bir sürekliliğe sahiptir.

Her toplumsal kurumun kendine özgü bir yapısı vardır ve her kurumun toplumdaki işlevi, önemi farklıdır.

Her toplumun başat kurumu farklıdır. Kiminde din, kiminde aile, kiminde siyaset daha belirleyicidir.

Toplumsal kurumlar (aile, ekonomi, eğitim, din, siyaset) tüm toplumlarda bulunduğu için evrenseldir.

Toplumsal Kurumların Olumlu ve Olumsuz İşlevleri

Olumlu İşlevler

Toplumsal düzeni sağlar: Kurallar ve roller ile toplumda istikrar kurar.

Sosyalleşmeyi destekler: Bireyin toplumsal değerleri öğrenmesini sağlar.

İhtiyaçları karşılar: Eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçları giderir.

Toplumsal dayanışmayı artırır: Ortak değerlerle bireyler arasında bağ kurar.

Kültürü ve değerleri aktarır: Geçmişin bilgisi yeni kuşaklara taşınır.

Kimlik ve aidiyet kazandırır: Birey kendini bir gruba ait hisseder.

Toplumsal çözülmenin önüne geçer. Toplumsal normlara uygun davranış kalıpları geliştirir.

Olumsuz İşlevler

Değişimi engelleyebilir: Geleneksel yapılar yeniliklerin önünde engel oluşturabilir.

Baskı yaratabilir: Aile, din veya devlet gibi kurumlar bireylerin davranışlarını kısıtlayabilir.

Eşitsizliği artırabilir: Sınıf, cinsiyet veya etnik ayrımcılık gibi toplumsal farklar güçlenebilir.

Özgünlüğü bastırabilir: Toplumun beklentileri bireyin farklı düşünmesini zorlaştırabilir.

Ayrıcalıkları kalıcı hâle getirebilir: Statü farkları kuşaktan kuşağa aktarılabilir.

Kalıplaşmış rolleri zorlayabilir: Kişilerin yetenekleri göz ardı edilerek toplumsal rollere uymaları beklenebilir.

Toplumsal Kurumlar

1. **Aile Kurumu** **Aile**, evlilik, kan bağı ya da evlat edinme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan, üyelerinin duygusal, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan en temel toplumsal kurumdur.

Ailenin Özellikleri

- ⇒ Aile, farklı şekillerde de olsa her toplumda bulunduğu için evrenseldir.
- ⇒ Aile, birbirine bağlı bireylerden oluşan toplumsal bir gruptur ve bu bağlar genellikle kan bağı ya da evlilik ile oluşur.
- ⇒ Aile üyeleri arasında statü ve rol dağılımı vardır.
- ⇒ Aile üyeleri arasında birincil ilişki vardır.
- ⇒ Aile, toplumsallaşmanın yaşandığı, bireylerin ilk öğrenimlerinin çoğunu aldığı ve toplumsal kimliklerinin şekillendiği yerdir.
- ⇒ Aile, özellikle çocukların eğitimi, bakımı ve korunması gibi önemli fonksiyonlar üstlenir.
- ⇒ Aile, bir bütün olarak topluma hizmet eder ve toplumsal yapıya katkıda bulunur.
- ⇒ Aile, toplumsal yapıya, toplumdaki değer ve normlara göre şekillenir.
- ⇒ İşlevleri ve yapısı toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamanla değişir.
- ⇒ Aile, toplumun diğer kurumlarıyla etkileşim halindedir ve bu etkileşimler, ailenin işlevlerinin yerine getirilmesine yardımcı olur.

AİLENİN İŞLEVLERİ

Biyolojik İşlevi

- ✓ Neslin devamını sağlar.

Ekonomi İşlevi

- ✓ Üyelerinin temel gereksinimlerini karşılar. (beslenme, korunma, barınma, giyinme vb.)

Eğitim İşlevi

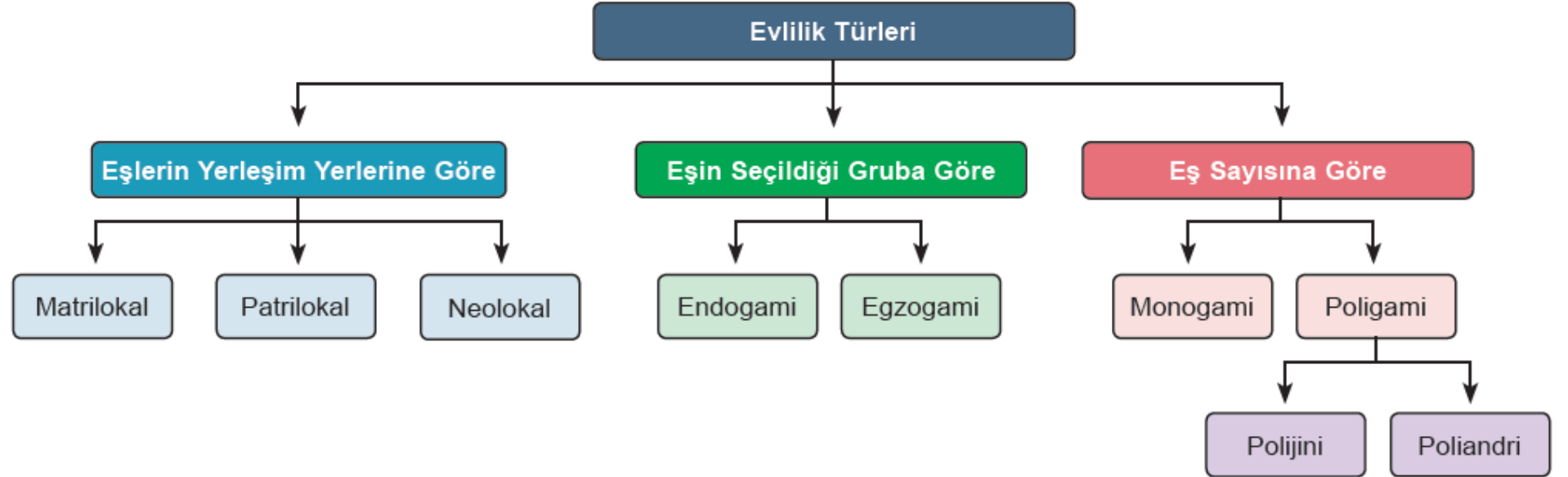
- ✓ Çocuğun sosyalleştiği toplumsal değerleri öğrendiği yerdir.

Toplumsallaşma İşlevi

- ✓ Bireylere kimlik kazandırılması, bireyin sosyal varlık hâline gelmesi, kültürün nesilden nesile aktarılmasıdır.

Psikolojik İşlevi

- ✓ Üyelerinin sevgi ihtiyacını karşılar. Karşılıksız sevmeye, paylaşma, fedakarlıkta bulunma tutumları kazanılır.

1. Eşlerin Yerleşim Yerine Göre Evlilik Türleri

PATRİLOKAL

» Evlenen çiftlerin erkeğin ailesinin yanında yaşamasıdır. Baba yanı yerleşmedir. Genellikle ataerkil aile tipinde yaygındır.

MATRİLOKAL

» Evlenen çiftlerin kadının ailesinin yanında yaşamasıdır. Ana yanı yerleşmedir. Bu evlilik türüne toplumumuzda iç güveyliği denilmektedir.

NEOLOKAL

» Evlenen çiftlerin hem erkeğin hem de kadının ailesinden uzak bir yerde yaşaması, bağımsız olarak ayrı yerleşme çevresine katılmasıdır.

2. Eşin Seçildiği Gruba Göre Evlilik Türleri

ENDOĞAMI

İçten evliliktir. Yani akraba evliliğidir. Bireyin üyesi olduğu grubun içinden biriyle evlenmesidir. Özellikle tarım toplumlarında görülür. İçten evlilikle bireyler, toprağın bölünmesini önlemeyi amaçlar.

EGZOGAMI

Dıştan evlenmedir. Yani bireyin akrabalarının dışından biriyle evlenmesidir. Bu evlilik türünde, eşlerin seçildiği grup farklıdır. Örneğin İngiliz bir kadının Afrikalı bir erkek ile evlenmesi egzogamidir.

3. Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri

a. Monogami

Monogami, tek eşli evliliktir. Bir erkeğin veya kadının sadece bir eşle evli kalmasıdır.

b. Poligami

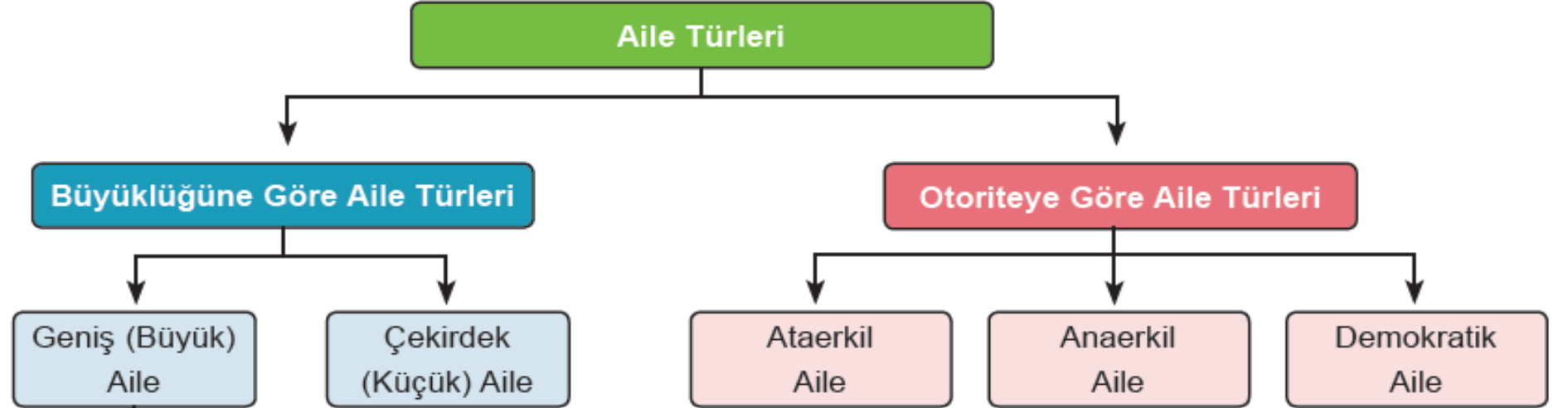
Poligami, çok eşli evliliktir. Bir kişinin birden fazla eşe sahip olduğu bir evlilik türüdür. Poligami evlilikler ikiye ayrılır.

Polijini

Polijini, çok kadınla evliliktir, erkeğin birden fazla kadınla evli olması durumudur. Bu tür toplumlarda erkeğin toplumsal gücü oldukça fazladır.

Poliandri

Poliandri, çok erkekle evliliktir, kadının birden fazla erkekle evli olması durumudur. Çok rastlanan bir evlilik türü değildir. Alaska ve Tibette görülür.

1. Büyüklüğüne Göre Aile Türleri

a. Geniş (Büyük) Aile

Geniş aile, birden fazla kuşaktan, pek çok aile üyesinin aynı evde veya aynı çatı altında yaşadığı bir aile tipidir. Geniş ailelerde, büyük anne ve baba, çocukları ve torunları bir arada yaşar. Geniş ailelerde, birincil ilişkiler görülür, aile üyeleri arasındaki bağlar çok güçlüdür. Bu, aile üyeleri birbirlerine destek olurlar, birbirlerine yardım ederler ve birbirlerinin hayatlarına aktif bir şekilde katılırlar. Geniş ailede aile ile ilgili kararlar ailenin en yaşlı erkek üyesi tarafından alınır ve bütün üyeler bu karara uyar.

b. Çekirdek Aile

Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile türüdür. Aile üretim birimi olmaktan çıkmış, tüketim birimine dönüşmüştür. Aile bazı görevlerini yeni kurumlara devretmiştir. Akrabalık bağları zayıflamıştır. Genellikle sanayileşmiş toplumlarda görülür.

2. Otoriteye Göre Aile Türleri

a. Ataerkil Aile

Ailede erkeğin egemen olduğu ve soyun erkek üzerinden devam ettiği aile türüdür. Ailede mülkün ve otoritenin sahibi babadır. Erkek çocuk sahibi olmak önemlidir. Çünkü erkek çocuk güç ve kuvvet göstergesidir. Genellikle tarım toplumlarında görülür.

b. Anaerkil Aile

Soyun ve otoritenin kadında olduğu aile türüdür. Bu aile türünde soy, akrabalık ve miras anneye göre düzenlenir. Genellikle avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ilkel toplumlarda görülmüştür. Bu ailede babanın otoritesi yoktur. Evin reisi kadının en büyük kardeşidir. Yani çocukların dayısıdır.

c. Demokratik Aile

Demokratik aile, ailede karar alma süreçlerinin eşit ve adil bir şekilde paylaşıldığı bir aile türüdür. Otorite anne ve baba tarafından eşit olarak paylaşılır. Ailedeki güç, otorite ve sorumluluklar eşit olarak dağıtılır. Hem erkek hem de kadın, ailede eşit haklara sahiptir ve kararları birlikte alırlar.

Kadın ve Toplumsal Hayat

Kadının toplumsal hayattaki yeri, zaman içinde büyük değişimlere uğramıştır. Kadınların toplumda oynadığı roller, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik faktörler tarafından şekillenmiştir. Geçmiş dönemlerde kadınlar çoğunlukla erkek egemen toplumlarda ikincil ve alt bir konumda yer almışlardır. Kadınlar, aile içinde ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel rollerle sınırlı tutulmuştur. Kadına biçilen kültürel roller ve kalıplar zaman zaman kadının toplumsal hayata etkin katılımını engellemiştir. Ancak kadının sanayileşme ile birlikte kadının rolü değişmeye başlamıştır. Demokratik gelişmeler, hızlı toplumsal değişmeler, sanayileşmeye bağlı olarak çeşitlenen meslekler kadını ev hayatından iş hayatına çekmiştir, kadınların iş gücüne katılım oranları artmış, eğitim seviyeleri yükselmiştir. Bu değişimle birlikte kadınlar, oy hakkı, eğitim, iş gücüne katılım, cinsiyet eşitliği gibi konuları gündeme getirerek sosyal ve politik mücadeleler vermişler ve çok ilerleme kat etmişlerdir.

EVLİLİK VE BOŞANMA

EVLİLİK

Erkek ve kadın arasında aile oluşturmak için yapılan hukuki bir anlaşmadır.

BOŞANMA

Evlenen çiftlerin birlikte yaşamları karşılıklı veya tek taraflı olarak hukuka uygun bir şekilde sona erdirmesidir. Kısacası amacına ulaşmamış evliliğin sona erdirilmesidir. Ailenin zayıflaması, gelecek nesillerin yetiştirilmesini ve toplumsal sistemin devamını sekteye uğratan bir risk olarak görüldüğü için toplumlar ve siyasal otoritelerce istenmeyen bir durumdur. Dolayısıyla dinî, örfi, hukuki her türlü yaptırımla ailenin devamı sağlanmaya çalışılır. Örneğin İslam'daki mehir uygulaması veya Hristiyanlıktaki kadının evlenirken getirdiği malı boşanırken geri götürmesi kuralı boşanmayı engelleme amacı taşır. Pek çok mezhep veya dinî yorumda boşanmak tamamen yasaklanmış durumdadır. Boşanma, başta çocuklar olmak üzere tüm aile bireyleri için zorlu bir süreçtir. Psikolojik olarak bireyleri zorlayabileceği gibi kimi durumlarda toplumsal yansımaları da olabilmektedir.

BOŞANMA NEDENLERİ NELERDİR?

- ✓ Aile bireyleri arasındaki iletişimin azalması, güven sorunu yaşaması
- ✓ Evli bireyler arasındaki kültürel ve yaşantısal farklılıklar
- ✓ Akrabaların aile hayatına karışması, sorumsuzluk
- ✓ Aile bireylerin kötü alışkanlıklara yönelmesi
- ✓ Ailenin ekonomik durumlarının kötüleşmesi
- ✓ Zina, terk etme, akıl sağlığı, şiddetli geçimsizlik, sözlü veya fiziksel şiddet.

Eğitim Kurumu

Eğitim kurumu, bir toplumda bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla kurulmuş olan bir toplumsal kurumdur. Eğitim kurumu öğrencilerin akademik, mesleki ve sosyal becerilerinin geliştirilmesini, toplumsal değerlerin aktarılmasını, sosyal uyumun sağlanmasını, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunulmasını, gelecekteki iş ve sosyal hayatları için hazırlanmasını hedefler. Eğitim kurumu toplumun temel gereksinimlerini karşılayan kurumlardan biridir.

EĞİTİMİN İŞLEVLERİ

Toplumsal İşlevi

- » Toplumsal devamlılığı sağlar.
- » Kültürel mirasın aktarılmasını sağlar.
- » Bireyi sosyalleştirir.

Ekonomik İşlevi

- » Nitelikli insan gücü yetiştirir. Toplumsal hareketliliği neden olur.
- » Ülke kaynaklarının etkili ve verimli kullanılmasını sağlar.

Siyasal İşlevi

- » Millî bilinç oluşturmaya sağlar.
- » İyi vatandaş oluşturur, toplumsal kontrolü sağlar.

Bireysel İşlevi

- » Bireyi hayata hazırlar. Bilgi, beceri ve tutum kazandırır.
- » Kendini gerçekleştirmesine katkıda bulunur.
- » Meslek kazandırır.

Gizli İşlevleri

- » Eş seçme,
- » Arkadaş edinme,
- » Statü kazanma,
- » Suçları önleme, bireyi koruma gibi işlevleri vardır.

Din Kurumu: Din, insanların hayatlarını yönlendiren, toplumsal hayatın bir parçası olan ve akıl sahiplerini kendi hür iradeleri ile en iyiye, en doğruya ve en güzele ulaştıran önemli bir kurumdur.

Toplumsal Kurum Olarak Dinin Temel İşlevleri

- 1.Toplumsal birliği sağlar:** İnançlar ve ritüeller aracılığıyla insanları bir arada tutar.
- 2.Dayanışmayı güçlendirir:** Ortak inançlar, toplumsal bağlılığı artırır.
- 3.Manevi ihtiyaçları karşılar:** Dua ve ritüellerle iç huzur ve güven sağlar.
- 4.Zor zamanlarda destek olur:** Hastalık, ölüm gibi durumlarda teselli sunar.
- 5.Davranışları yönlendirir:** Sevap–günah gibi kavramlarla toplumsal normlara uygun davranışları teşvik eder.
- 6.Toplumsal normları pekiştirir:** Değerlerin benimsenmesini sağlar.
- 7.Toplumsal denetimi sağlar:** Kurallar ve cezalarla toplumsal düzeni korur.
- 8.Dünya görüşü kazandırır:** İnsanların yaşamı anlamlandırmasına yardımcı olur.
- 9.Kültürel sürekliliği sağlar:** Kültürü kuşaktan kuşağa aktarır.

TARİHTE GÖRÜLEN İNANÇ TÜRLERİ

TOTEMİZM

Daha çok klanlarda görülen ve en ilkel dinî inanç şeklidir. Klan toplumlarında canlı veya cansız varlıklara inanmadır. Örneğin; hayvanlara ve bitkilere inanma.

FETİŞİZM

Kendisinde doğaüstü bir güç olduğuna inanılan bir nesneye tapınmak ve onun uğur getireceğine inanmaktır.

ANİMİZM

Ata ruhlarının dünyayı yönettiğine inanmadır. Doğadaki tüm varlıkların bir ruhu vardır. Bu yüzden insanlar kutsal ruhlar için adaklar adar, kurbanlar keşerler.

NATURİZM

Açıklanamayan ya da korkulan Güneş, Ay, Yıldırım, ateş gibi doğada gerçekleşen olay ya da varlıklara tapınmadır. Doğa güçlerine tapınmadır. (Ay, Yıldız, Güneş...)

MONOTEZİM

Tek tanrıcılık
Tek tanrının varlığına inanmaktır.

POLİTEİZM

Çok tanrıcılık
Birden fazla tanrının varlığına inanmaktır.

LAİKLİK VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Genel olarak laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlanır. Laik bir devlet din konusunda tarafsızdır ve hiçbir dine yakın ya da uzak değildir.

Laik bir devletin resmî bir dinî yoktur.

Laik bir devlette hukuk ve kamu düzeni ile ilgili kurallar, eğitim kurumları ve eğitimin içeriği din kurallarına ve inançlara dayandırılmaz.

Din ve vicdan özgürlüğü bireylerin vicdan, ibadet ve din özgürlüğüne sahip olması demektir.

NOT

Halifeliğin kaldırılması, Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanması ve Anayasa'dan "Türkiye Devleti'nin dinî İslam'dır." maddesinin çıkarılmasıyla devlet laikleştirilmiş, devletin tüm dinlere eşit olması sağlanmıştır.

Ekonomi Kurumu

Ekonomi, toplumların kaynakları kullanma, üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini inceler. Ekonomi, sınırsız insan kaynaklarını mevcut olan kaynaklarla en kısa sürede, en az emek ile karşılamak amacıyla girişilen her türlü üretim, tüketim, değişim ve bölüşüm etkinliğidir.

EKONOMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

ARZ

DEVALÜASYON

ENFLASYON

TALEP

PİYASA

MAL

REVALÜASYON

RESESYON

DEFLASYON

1 ARZ

- » Belli bir dönemde üreticinin piyasaya sunduğu mal ve hizmet miktarıdır.
- » Fiyat ile arz doğru orantılıdır. Fiyat arttıkça piyasaya sunulan mal ya da hizmet miktarı da artar.

2 TALEP

- » Belli bir dönemde bir mal ya da hizmetin piyasa- da ne kadar istendiğidir.
- » Yani talep piyasanın o mala olan isteğidir.
- » Fiyat ile talep ters orantılıdır. Bir malın fiyatı arttıkça talebi azalır.

3 PİYASA

- » Üretilen bir malı satmak isteyenler ile o malı ya da hizmeti almak isteyenlerin oluşturduğu değişim ağıdır.

4 ENFLASYON

- » Fiyatların sürekli artarken satın alma gücünün düşmesidir.

ENFLASYONUN NEDENLERİ

Piyasaya karşılıksız para sürülmesi

Özel ve kamu harcamalarının giderlerinin, gelirlerinden fazla olması

Üretimin tüketimi karşılamaması

İsraf ve lüks tüketim

Ham madde fiyatlarındaki artış

Yolsuzluk, adam kayırma, faizin artması

Şirketlerin anlaşarak mal ve hizmetlerin arttırması

ENFLASYONUN SONUÇLARI

- » Ticaret ahlakı bozulur.
- » Grev, lokavt, boykot, miting vb. durumlar artar.
- » Gelir dağılımı dengesi bozulur.
- » Mal ve hizmetlerin kaliteleri bozulur.
- » Siyasi istikrarsızlık baş gösterir.
- » Sabit gelirler olumsuz yönde etkilenir.
- » Yatırımcı üretimle para kazanmak yerine faiz vb. yollarla paradan para kazanmaya yönelir.
- » Fiyatlar artar, üretim düşer, ithalat artar.
- » İşsizlik artar.
- » Dış borç artar.
- » Yerli parayla borç veren zarar ederken borç alan kâr eder.
- » Yabancı parayla borç veren kâr ederken borç alan zarar eder.

5

DEFLASYON

- » Enflasyonun tersidir.
- » Piyasadaki fazla paranın azalması sonucu, üretilen malların ve hizmetlerin fiyatlarının belli bir zaman aralığında sürekli düşmesi, paranın alım gücünün yükselmesidir.
- » Deflasyonda toplam arz, talepten fazladır.
- » Genellikle enflasyonla mücadele sonrasında ortaya çıkar.

DEFLASYONUN SONUÇLARI

- Tüketim ihtiyacı azalır.
- Tüketimdeki daralma üretimi azaltır.
- Üretimin azalması işsizliğin artmasına neden olur.
- Deflasyonda para değer kazandığı için borçlular zarar ederken alıcılar kâr eder.
- Kalkınma yavaşlar, ekonomik durgunluk oluşur.
- Fiyatların düşmesi bireylerde daha fazla düşüş beklentisi oluşturur.

6

DEVALÜASYON

- » Millî paranın değerinin dış paralar ve altın karşısında düşürülmesidir.
- » Burada amaç ihracatı artırmak, ithalatı azaltmaktır.
- » Devalüasyon hükûmet politikasıyla gerçekleşir.
- » Devalüasyon eldeki stokları eritmek uluslararası pazarlarda söz sahibi olmak, kısa süreli dış ödemeleri karşılamak için yapılabilir.

7

REVALÜASYON

- » Devalüasyonun tersidir.
- » Millî paranın değerinin dış paralar ve altın karşısında yükseltilmesidir.
- » Revalüasyon az görülen bir durumdur.
- » Revalüasyon ithalat kolaylaştırmakta, ihracatı zorlaştırmaktadır.

8

RESESYON

- » Tüketime azalıp büyümenin düşmesi, ekonomik gelişmenin yavaşlamasıyla piyasalarda yaşanan durgunluktur.
- » Bu durumda işsizlik artar ve büyüme azalır.

9

MAL

» İhtiyaçları giderecek her türlü araçtır.

Ekonomik Mal

Belli bir emek ve maliyet ile elde edilen mallardır.

Serbest Mal

Herhangi bir maliyet gerektirmeyen mallardır.

EKONOMİK MAL

ÜRETİM MALI

- » İnsan ihtiyacını doğrudan karşılamayan fakat başka bir malın üretiminde kullanılan mallardır.
- » Üretimde birçok kez faydalanılan fabrika ve makina gibi mallar dayanıklı üretim malıdır.
- » Üretimde sadece bir kez kullanılan ham madde, dayanıksız üretim malıdır.

TÜKETİM MALI

- » İnsan ihtiyacını doğrudan karşılayan mallardır.
- » Tüketimde insan ihtiyacını birçok kez karşılayan eşya, makine, kıyafet gibi mallar dayanıklı tüketim malıdır.
- » Tüketimde, insan ihtiyacını sadece bir kez karşılayan yiyecek ve içecek gibi mallar, dayanıksız tüketim malıdır.

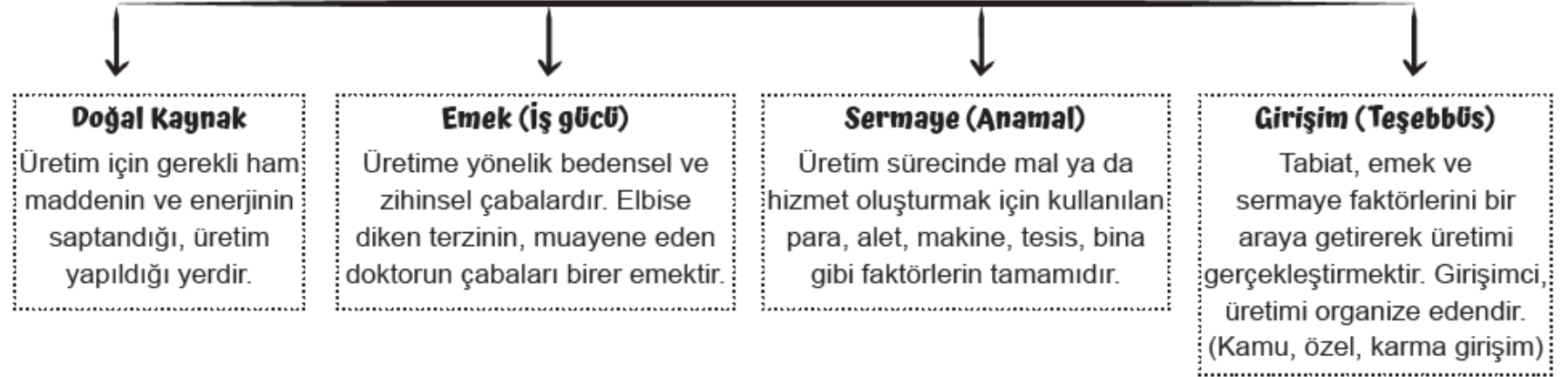
Herhangi bir mal kullanım biçimine göre üretim malı da tüketim malı da olabilir. Örneğin kömür, bir fırında ekmek üretmek için kullanılırsa üretim malı olur. Fakat ısınmak için kullanılırsa tüketim malı olur.

EKONOMİNİN TEMEL UNSURLARI

1 Üretim

- » İhtiyaçları gidermek için, yeni bir mal elde etmek, o malın yapısında, şeklinde veya yerinde değişiklik yapmaktır.
- » Üretimde amaç fayda sağlamaktır. Örneğin bir kunduracının ayakkabı yapması.

Üretim Unsurları

2 Tüketim

- » İhtiyaçları gidermek için bir mal-dan veya hizmetten faydalanmaktır. Örneğin bir domatesin yenmesi, bir kalemin kullanılması...

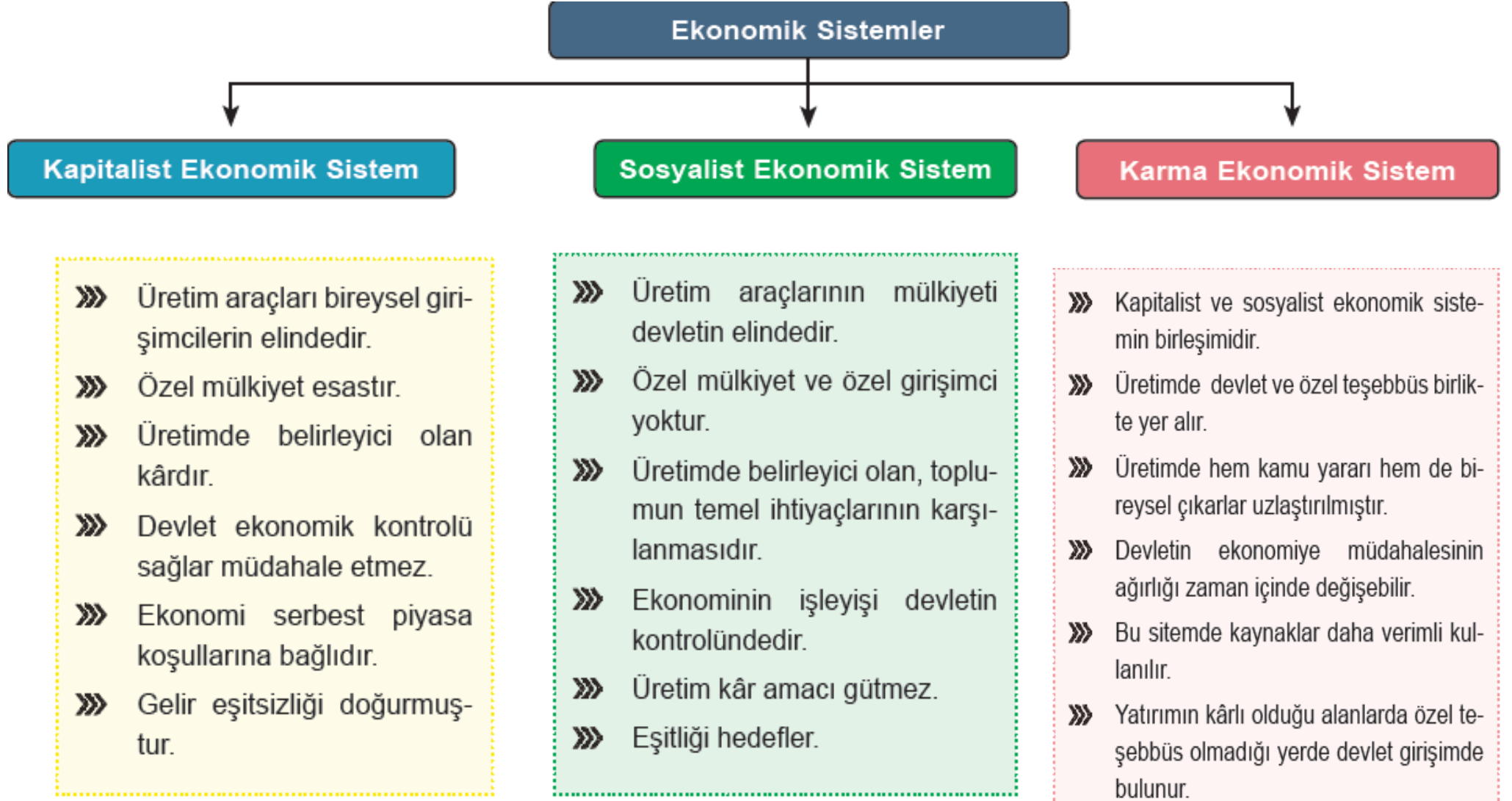
3 Kâr

- » Bir faaliyetin gerçekleşmesi sonucunda elde edilen gelir ile faaliyet için yapılan giderler arasındaki fark olarak tanımlanır.

4 Bölüşüm

- » Üretim sonucunda elde edilen kârın paylaşılmasıdır. Günümüzde üretime katılanların payları parayla ödenir.

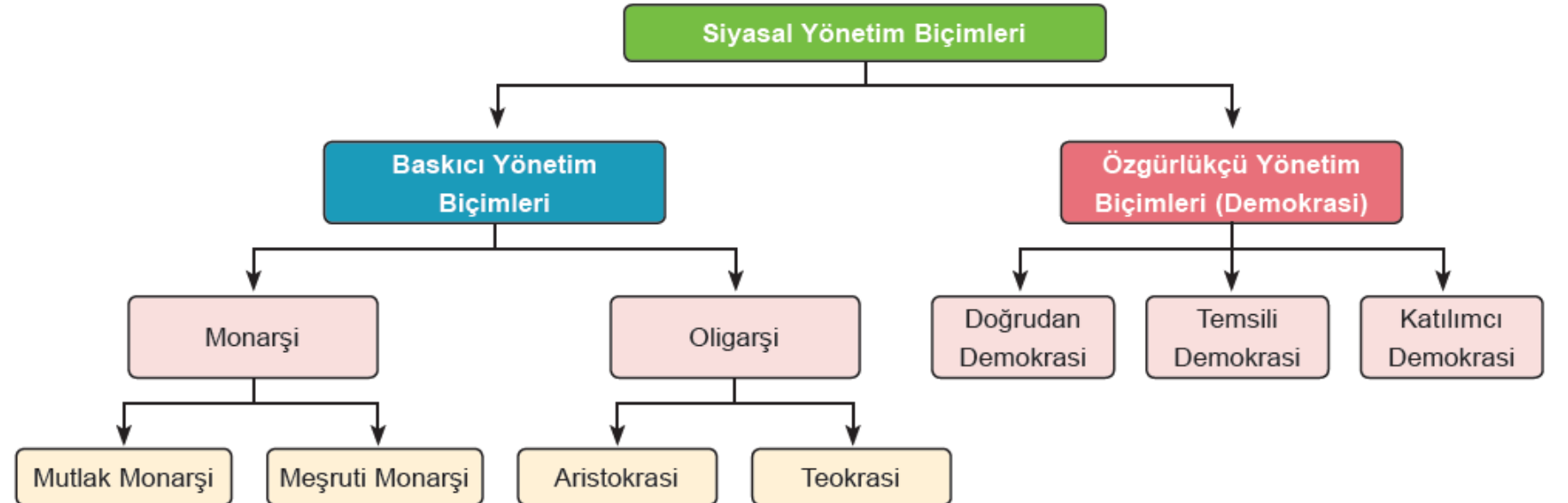

Siyaset Kurumu

Siyaset, yönetmek ve idare etmek anlamına gelmektedir. Siyaset devlet işlerini yürütme ve düzenleme faaliyetidir.

Siyaset Kurumunun İşlevleri

- Toplumun düzenini sağlar ve toplumsal normları belirler.
- Bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alır.
- Toplumun yönetimini düzenler. Devlet ve hükümet, toplumun günlük yönetimini ve karar alma sürecini yerine getirir.
- Ülkenin bağımsızlığını iç ve dış tehlikelere karşı korur.
- Ülke sınırları içinde ve dışında millî çıkarları korur.
- İnsanların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını giderir.

Baskıcı Yönetim Biçimleri

Baskıcı yönetimler genellikle bireylerin veya grupların özgürlüklerini sınırlar, karar alma süreçlerini kısıtlar ve yönetimin yetkilerini merkezileştirir. Bu yönetimlerde güçlü bir kontrol mekanizması vardır, yöneticinin kararları ve otoritesi etkindir. Yöneticinin kararları sorgulanmaz, yönetimi eleştirmek mümkün değildir. Yasama, yürütme, yargı yöneticinin elindedir. Baskıcı yönetimler bireylerin özgürlüklerini sınırlayan politikaları benimser. Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü gibi temel insan haklarına kısıtlamalar getirilebilir. Hukuk kurallarından uzak bir yönetim vardır.

1. Monarşi

“Tek kişinin yönetimi” anlamına gelir. Bir ülkenin veya devletin tek bir liderin yönetiminde olduğu bir sistemdir. Lider, genellikle kral, kraliçe, prens veya prenses gibi bir kişi tarafından belirlenir ve genellikle genetik miras veya soy bağına dayanır. Halkı yönetme ve kurallar koyma yetkisi liderdedir.

► Mutlak Monarşi

Devlet egemenliğinin tek sahibi ve kaynağı hükümdarın kendisidir. Bu kişinin güç ve yetkileri sınırsızdır. Hükümdar tüm kararları tek başına alır ve yasama, yürütme ve yargı güçlerini elinde bulundurur. Örneğin Suudi Arabistan'daki yönetim biçimi mutlak monarşidir.

► Meşruti Monarşi

Egemenlik hükümdarın elindedir. Ancak o yetkilerinden bir kısmını öteki organ ve makamlara devretmiştir. Yani hükümdarın yetkileri anayasa ile sınırlandırılmıştır. Örneğin İngiltere, İsveç, Japonya'daki yönetim biçimi meşruti monarşidir.

2. Oligarşı

Devlet yönetiminin bir zümrenin veya bir grubun elinde olduğu yönetim biçimidir. Oligarşı, iktidarı elinde bulunduran az sayıdaki kişinin, genellikle zenginlik, servet, sosyal statü, aile bağları veya siyasi güç gibi faktörlere dayalı olarak seçildiği yönetim biçimidir. Yönetimde, bu az sayıdaki kişi kendi çıkarlarını ve ayrıcalıklarını korur.

a. Aristokrasi: Devlet yönetiminin soylu ve zengin bir zümrenin elinde olduğu yönetim biçimidir. Yönetimin soylular, soylu aileler veya belirli bir sınıf tarafından kontrol edildiği bir sistemdir. Politik güç ve karar alma yetkisi bu soylu ve zengin zümrenin, yani aristokratların elindedir.

b. Teokrasi

Yönetimin dini liderler tarafından kontrol edildiği bir sistemdir. Teokrasi din adamları sınıfı tarafından dinsel kurallarla yönetilen toplumların yönetim biçimidir. Bu yönetim biçimlerinin tek meşru kaynağı Tanrı'dır. Politik güç ve karar alma yetkisi, dinî liderler veya bir dinî otorite tarafından kullanılır. Yani hukuk dine göre düzenlenir, iktidarı elinde tutan kişi ya da gruplar din adamıdır. Günümüzde teokratik yönetim biçimini Vatikan temsil etmektedir.

Özgürlükçü Yönetim Biçimi (Demokrasi)

Özgürlükçü yönetim biçimi, bireylerin ve grupların özgürlüklerini, katılımlarını ve karar alma süreçlerini vurgular. Temel özelliği kuvvetler ayrılığıdır. Yöneticinin kararları sorgulanabilir, yönetimi eleştirmek mümkündür. Yasama, yürütme, yargı denetimleri vardır. Hukuk kurallarını benimseyen bir yönetim vardır. Demokrasi, özgürlükçü bir yönetim sistemidir.

Demokrasi

Halkın egemenliğine dayanan, insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren yönetim şeklidir. İktidar halkın elindedir. Halk kendisini yönetecek kişileri seçimler yoluyla belirleyip iktidara getirir. Demokrasi halkın, politik süreçlere doğrudan ya da temsili yollarla katılarak kararlar almasını ve yönetimde söz sahibi olmasını sağlar. Demokrasi, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine saygı duyar, hukukun üstünlüğünü ve adil yargıyı esas alır. Demokrasi farklı düşüncelere ve çıkarlara hoşgörüyü bakar.

Demokrasinin Tarihsel Serüveni ve Türleri

1. Doğrudan Demokrasi: halkın doğrudan karar alabildiği ve fikrini söyleyebildiği bir sistemdir. Vatandaşlar, politik konuları referandum, halkoylaması ya da diğer doğrudan katılım mekanizmaları ile kendileri oylayarak karar alır. Bu tür demokraside insanlar politik kararların alınmasında doğrudan ve etkin bir şekilde yönetimde söz sahibi olur. Günümüzde doğrudan demokrasi sadece İsviçre'nin birkaç kantonunda uygulanmaktadır. doğrudan demokrasi küçük toplumlarda uygulanabilen bir yönetim şeklidir, dolayısıyla geniş nüfuslu toplumlarda ya da zorlu ekonomik, sosyal veya coğrafi koşullara sahip toplumlarda uygulanması zor bir sistemdir.

2. Temsili Demokrasi (Parlamentarizm)

Temsili demokrasi, halkın seçtikleri temsilciler aracılığıyla yönetimi gerçekleştirdiği, egemenlik hakkını seçtiği bu temsilciler aracılığıyla kullandığı bir yönetim sistemidir. Temsili demokraside, seçimler düzenli olarak yapılır ve halk oy kullanarak temsilcilerini seçerler. Bu temsilcilere milletvekili ya da parlamenter denir. Temsilciler, halkın politik taleplerini, çeşitli düşünceleri ve çıkarları temsil ederek vatandaşlar adına karar alma süreçlerine katılır.

3. Katılımcı Demokrasi

Katılımcı demokrasi, halkın sadece seçimlerde değil, politik süreçlerin her aşamasında doğrudan ve aktif rol aldığı yönetim biçimidir. Temsili ve doğrudan demokrasinin birleşimidir. Seçimler, referandumlar, halk oylamaları ve kamu toplantıları gibi araçlarla vatandaşlar karar süreçlerine katılır. Temel amacı, yurttaşların kendi yaşamlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamaktır.

Demokrasinin Gerçekleşmesi İçin Gerekli Koşullar

- 1.Halk Egemenliği:** Egemenliğin kaynağı halk olmalı; yönetim halkın iradesine dayanmalıdır.
- 2.Özgür ve Adil Seçimler:** Bireyler serbestçe oy kullanabilmeli, seçimler düzenli ve şeffaf olmalıdır.
- 3.Çoğulculuk:** Farklı düşünce, inanç ve yaşam tarzlarının varlığı kabul edilmelidir.
- 4.Hukukun Üstünlüğü:** Herkes yasa önünde eşit olmalı, hukuk siyasi gücün üstünde yer almalıdır.
- 5.Temel Hak ve Özgürlükler:** Düşünce, ifade, basın, din, örgütlenme gibi haklar güvence altında olmalıdır.
- 6.Güçler Ayrılığı:** Yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsız olmalıdır.
- 7.Sivil Toplum ve Katılım:** Vatandaşlar yönetime katılabilmeli, sivil toplum kuruluşları etkin olmalıdır.
- 8.Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik:** Yöneticiler, yaptıkları işlerden halka karşı sorumlu olmalıdır.
- 9.Eğitimli ve Bilinçli Toplum:** Demokrasi bilinci gelişmiş, hak ve sorumluluklarını bilen bireyler yetişmelidir.
- 10.Bağımsız Medya:** Bilgiye erişim özgür olmalı; medya halkı doğru bilgilendirmelidir.

» Kuvvetler ayrılığı; devleti yönetme erkinin her biri bağımsız yasama, yürütme ve yargı şeklinde üç ana organ arasında paylaştırılmasıdır. Bu üç organın görevleri ilgili kurum ya da kişilerce yerine getirilir. Her birinin yetki güçleri eşittir. Böylece hiçbir tek başına sistemi değiştiremez. Kuvvetler ayrılığının amacı, yönetme erkinin karşılıklı kontrolünü ve denge içinde işlemesini sağlamaktır. Tarihte bir kişinin ya da bir grubun elindeki sınırsız gücün bir süre sonra otoriterliğe, totaliterliğe hatta diktatörlüğe sebebiyet verdiği tecrübe edilmiştir. Kuvvetler ayrılığı, gücün kötüye kullanılmasının önüne geçerek herkes için özgürlüğü ve adaleti güvence altına almaktadır.